

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENGELLİ KARDEŞE SAHİP OLAN VE ENGELLİ KARDEŞE
SAHİP OLMAYAN BİREYLERDE YAŞAM MEMNUNİYETİ VE
BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİ

Ceyda YAMAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi MELTEM NARTER

İSTANBUL – 2019

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ENGELLİ KARDEŞE SAHİP OLAN VE ENGELLİ KARDEŞE
SAHİP OLMAYAN BİREYLERDE YAŞAM MEMNUNİYETİ VE
BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİ**

CEYDA YAMAN

164102042

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi MELTEM NARTER

İSTANBUL – 2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 164102042
Öğrenci Adı Soyadı	: Ceyda YAMAN
Anabilim Dalı	: Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Meltem NARTER
Tezin Başlığı	: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerde Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısının İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 24.01.2019	Saati	: 11:30
Öğrenci Savunmaya	: ☒ GELDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı, ☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUGU ☐ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay) ☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDEDEDİLMESİ kararı alınmıştır.			
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişmedi. ☐ Değişti.		
Tezin Yeni Başlığı	:		
Öğrenci Savunmaya	: ☐ GELMEDİ		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı, ☐ OY BİRLİĞİ ile REDEDEDİLMİŞTİR.			

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Dr. Öğr. Üyesi Meltem NARTER	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÜNÜBOL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Erkal ERZİNCAN	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerde yaşam memnuniyeti ve benlik saygısının incelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/01/2019

Ceyda YAMAN

İmza

ÖNSÖZ

Engelli bireyler ve ebeveynleriyle yapılan çalışmalar oldukça yaygın olmasına rağmen engelli kardeşe sahip olan bireylerle ve engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalı incelendiği kısıtlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin çeşitli değişkenler açısından yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinin incelendiği bu çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

Öncelikle bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen sevgiyi, saygıyı, dürüstlüğü ve azmi öğrendiğim annem Ayşe YAMAN, babam Mustafa YAMAN, kardeşim Selvet YAMAN ve nişanlım İbrahim GÜLER' e teşekkürlerimi sunarım.

Bana yol gösteren ve hiçbir sorumu cevapsız bırakmayan tez danışmanım Meltem NARTER' e, ne yapacağımı bilemediğim bir anda tanıştığım, benim açımdan eşsiz bilgilere sahip ve bilgilerini paylaşmaktan çekinmeyen Serpil TÜRKYILMAZ' a, konumu seçerken bana birçok fikir sunan İl Müdürüm Hatice DOST' a, her daim beni motive eden ve elinden gelen tüm desteği veren çalışma arkadaşım Özge TOKGÖZ' e ve ölçekleri dağıtmamda yardımcı olan çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

(YAMAN, Ceyda, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019)

Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerde Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısının İncelenmesi

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin çeşitli değişkenler açısından yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyini ve bu iki düzey arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan çalışma 65' i engelli kardeşe sahip, 64' ü engelli olmayan bir kardeşe sahip Bilecik ilinde yaşayan 18-30 yaş arası 129 bireyden oluşmaktadır. Engelli kardeşe sahip 65 bireyin 32' si engelli kardeşinden büyük, 33' ü ise engelli kardeşinden küçüktür. Engelli olmayan kardeşe sahip bireylerin iki kardeş olmasına özen gösterilmiş, 64 bireyin 33' ü büyük kardeş 31' i ise küçük kardeşten seçilmiştir.

Araştırmanın verileri sosyodemografik veri formu, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile toplanmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi SPSS 22 paket programında yapılmıştır. Veriler değerlendirilirken yüzdelik dağılımlar, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis H ve Spearman Korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmıştır ($p<0.05$). Engelli olmayan bir kardeşe sahip bireylerin yaşam memnuniyetinin engelli kardeşe sahip olan bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Anahtar Kelimeler: Engelli Kardeş, Benlik Saygısı, Yaşam Memnuniyeti

ABSTRACT

(YAMAN, Ceyda, MA, Istanbul, 2019)

A Study of Life Satisfaction and Self-Esteem for The Individuals Who Have a Disabled Sibling and Who don't Have a Disabled Sibling

In this study, life satisfaction levels, self-esteem levels and relationship between these two levels of individuals who have sibling with and without disabilities, are investigated in terms of diverse variables. This study consists of sixty five individuals who have a disabled sibling and sixty four individuals who have not a disabled sibling. These individuals live in Bilecik and their ages range from 18 to 30. Of the sixty five individuals who have a disabled sibling, thirty two of them were older than their disabled siblings and thirty three of them were younger than their disabled siblings. Individuals who have not a disabled sibling were paid attention them to be two siblings. Of the sixty four individuals, thirty three of them were selected from older siblings and thirty one of them were selected from younger siblings.

The research data were collected by sociodemographic data form, life satisfaction scale and rosenberg self-esteem scale. The data obtained from the participants were analyzed in SPSS 22 package program. While evaluating data, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis and Spearman correlation analyses were used in percentage distribution.

A significant difference was found in the life satisfaction levels of individuals who have sibling with and without disabilities ($p < 0,05$). It was observed that the life satisfaction of the individuals who have who have not a disabled sibling is higher than the individuals who have a disabled sibling.

No significant difference was found in self-esteem levels of individuals who have sibling with and without disabilities ($p > 0,05$).

Keywords: Disabled Sibling, Self-Esteem, Life Satisfaction

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Tez Kabul Formu	i
Yemin Metni	ii
Önsöz	iii
Özet	iv
Abstract.....	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi	xi
Ekler Listesi	xiii

BÖLÜM I

1. Giriş.....	1
1.1. Problemin Tanımı	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.5. Araştırmanın Sayıltıları.....	4
1.6. Tanımlar.....	4

BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. Engellilik Kavramı.....	5
2.1.1. Engellilik Türleri.....	6
2.1.1.1. Bedensel (Fiziksel) Engelli.....	7
2.1.1.2. Zihinsel Engelli.....	7
2.1.1.3. Ruhsal ve Duygusal Engelli.....	8
2.1.1.4. Süreğen Engelli.....	9
2.1.1.5. Görme Engelli.....	9
2.1.1.6. İşitme Engelli.....	9
2.1.1.7. Dil ve Konuşma Engelli.....	10
2.1.2. Engellilik Nedenleri.....	10
2.1.2.1. Doğum Öncesi Nedenler.....	10
2.1.2.2. Doğum Sırası Nedenler.....	12
2.1.2.3. Doğum Sonrası Nedenler.....	12
2.2. Aile İçinde Çocuk.....	13
2.2.1. Engelli Çocuğa Sahip Aileler	14

2.2.2. Engelli Kardeşe Sahip Bireyler	15
2.3. Benlik Kavramı.....	16
2.3.1. Benliğin Gelişimi.....	17
2.3.2. Benlik Saygısı.....	17
2.3.2.1. Yüksek Benlik Saygısı.....	18
2.3.2.2. Düşük Benlik Saygısı.....	19
2.3.3. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler.....	20
2.4. Yaşam Memnuniyeti.....	21

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	22
3.2. Evren ve Örneklem.....	22
3.3. Veri Toplama Araçları.....	22
3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu.....	22
3.3.2. Yaşam Memnuniyeti Ölçeği.....	23
3.3.3. Benlik Saygısı Ölçeği.....	24
3.4. Verilerin Değerlendirilmesi.....	25

BÖLÜM IV: BULGULAR

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	26
4.2. Engelli Kardeşlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	31
4.3. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Düzeyleri Arasındaki İlişki	34
4.4.Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımı.....	35
4.5. Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumuna Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar.....	36
4.6. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Büyük veya Küçük Kardeş Olma Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar.....	37
4.7. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar	38
4.8. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kendi ve Kardeşlerinin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar	39
4.9. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar.....	40
4.10. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar	42
4.11. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Cinsiyetine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar.....	44
4.12. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin,Engelli Kardeşlerinin Engel Nedenlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar.....	45
4.13. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşinin Engel Türüne Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar	46
4.14. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Ağır veya Hafif Engelli Olmasına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar	48

BÖLÜM V: TARTIŞMA VE SONUÇ	49
BÖLÜM VI: ÖNERİLER	53
KAYNAKÇA	54
EKLER	62
ÖZGEÇMİŞ	65

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 5. Katılımcıların Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı

Tablo 6. Katılımcıların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Tablo 7. Katılımcıların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Tablo 8. Katılımcıların Kardeşlerinden Büyük ya da Küçük Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 9. Katılımcıların Annelerinin Sağ Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 10. Katılımcıların Babalarının Sağ Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 11. Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 12. Engelli Kardeşlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 13. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin ve Kardeşlerinin Cinsiyet Farklılıklarına Göre Dağılımı

Tablo 14. Engelli Kardeşlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Tablo 15. Engelli Kardeşlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 16. Engelli Kardeşlerin Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Tablo 17. Engelli KardeşlerinEngellilik Nedenlerine Göre Dağılımı

Tablo 18. Engelli Kardeşlerin Engel Oranlarına Göre Dağılımı

Tablo 19. Engelli Kardeşlerin Engel Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 20. Engelli Kardeşlerin Ağır veya Hafif Engelli Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 21. Engelli Kardeşe Sahip Bireylerin Engelli Kardeşleriyle Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 22. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Düzeyleri Arasındaki İlişki

Tablo 23. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımı

Tablo 24. Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumuna Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 25. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Büyük veya Küçük Kardeş Olma Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 26. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 27. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kendi ve Kardeşlerinin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 28. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Yaşam Memnuniyeti Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 29. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 30. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 31. Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 32. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Cinsiyetine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 33. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin,Engelli Kardeşlerinin Engel Nedenlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 34. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşlerinin Engel Türüne Göre Yaşam Memnuniyeti Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 35. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşlerinin Engel Türüne Göre Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 36. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Ağır veya Hafif Engelli Olmasına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

EKLER LİSTESİ

EK 1: Sosyodemografik Veri Formu

EK 2: Yaşam Memnuniyeti Ölçeği

EK 3: Benlik Saygısı Ölçeği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Toplumun temel unsurlarından biri olan aile anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Aileyi oluşturan bireyler birbirleriyle sürekli etkileşim halindedir.

Toplumun temelini oluşturan ailede bir çocuğun doğumuyla beraber aile dinamiklerinde değişimler yaşanır ve aile bireylerine yeni roller yüklenir (Öz, 2018). Sağlıklı bir çocuk bekleyen aileler sağlıklı bir çocuğun doğumuyla stres, kaygı, psikolojik ve maddi sorunlar yaşamaktadır. Ailede engelli bir bireyin olması uyum çabası gerektiren ve aile üyelerinin rollerinde değişikliğe sebep olan bir olay olduğundan önemli bir stres kaynağıdır. Engelli bir bireye sahip olmak engelin derecesi ve türü ne olursa olsun aile için stres verici bir olaydır (Bilal, Dağ, 2005).

Engellilik, bireyin çeşitli sebeplerle zihinsel, bedensel, ruhsal ve sosyal özelliklerinin bir veya birkaçında işlev kaybı olarak tanımlanabilir ve bu engellilik durumu bireyin sürekli etkileşim halinde olduğu aile ve sosyal yaşamında uyum sorunlarına neden olabilmektedir. Engelli çocuğa sahip olmak, onunla birlikte yaşamak ve onun bakımını gerçekleştirmek aile için yıpratıcı bir süreçtir (Şentürk vd., 2013). Eğitim, yaşam tarzı, aile ve sosyal çevreyle olan ilişkiler, maddi ve psikolojik durum engelli çocuğa sahip olmanın getirdiği özel zorluklar arasındadır (Dönmez vd., 2000).

Engelli kardeşe sahip olan bireyler de ebeveynleri gibi günlük yaşamlarında değişimler ve psikolojik uyum ve gelişimlerinde güçlükler yaşamaktadır (McHale vd., 1989).

Çocuk doğduğu andan itibaren anne, baba ve çevresinden edindiği bilgi ve deneyimlerle benlik kavramını oluşturur. Benlik saygısı ise kişinin kendini değerlendirerek benlik kavramını onaylaması durumudur.

Benlik saygısının olumlu gelişebilmesi için çocuğun sevilmesi, kabul görmesi, olumlu davranışlarının ödüllendirilmesi, sorumluluk sahibi olması ve koşulsuz sevilmesi gerekmektedir. Benlik saygısının olumsuz gelişmesi sonucunda ise çocuklar çevreden çabuk etkilenecek inanç ve tutumlarını kolay değiştirmekte, günlük yaşamın bazı

zorluklarıyla başa çıkamamakta, kendini yetersiz ve değersiz görmekte ve duygularını kontrol edememektedir (Çetinkaya vd., 2006).

Engelli bir çocuğa sahip aile, engelli olmayan çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabilmekte ve çocuğun benlik saygısını olumsuz etkileyebilmektedir (Yavuzer, 2014).

Yaşam doyumu ile eş anlamlı kullanılan yaşam memnuniyeti, bireyin yaşamına verdiği duygusal tepki ve tutumdur (Akandere vd., 2009). Ailenin insan yaşamında vazgeçilmez bir yeri vardır ve bireyin ihtiyaçlarını karşılayabileceği doğal yerlerden biridir. Bireyin yaşamından doyum sağlaması da önce ailede sağlanır (Nazlı, 2016).

Yaşam doyumu ile ilişkili olan faktörlerden bazıları yaş, cinsiyet, kişilik özellikleri, toplumsal yaşam ve aile yaşamıdır (Köker, 1991).

Araştırmanın konusu ile ilgili yapılan literatür taramasında engelli bireylerle kardeşleri arasındaki ilişkiler ve engelli çocuklarla ebeveynleri arasındaki ilişkiler hakkında çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmüş ancak engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireyleri çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalı inceleyen kısıtlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür.

Bu sebeple araştırma, engelli kardeşe sahip olma ve engelli kardeşe sahip olmama durumunun bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı üzerindeki etkisini değerlendirmek, bu etkiye neden olan faktörleri belirlemek ve literatüre katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

1.1. PROBLEMİN TANIMI

Bu çalışmada engelli kardeşe sahip olma ve engelli kardeşe sahip olmamanın çeşitli değişkenler açısından bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan 18-30 yaş arasındaki bireylerin engelli kardeşe sahip olma ve olmama durumlarının çeşitli değişkenler açısından yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı

üzerindeki etkisini değerlendirmek ve bu etkiye neden olan faktörleri belirlemektir. Şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan 18-30 yaş arasındaki bireylerin sosyodemografik özellikleri ile benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan 18-30 yaş arasındaki bireylerin sosyodemografik özellikleri ile yaşam memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan 18-30 yaş arasındaki bireylerin benlik saygısı düzeyleri ile yaşam memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılan literatür taramasında engelli bireylerle yapılan çalışmalarda yoğunlukla bireylerin kendileri veya ebeveynleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiş, engelli bireylerin kardeşlerine daha az ağırlık verilmiştir.

Kişi hayata hazırlanırken birçok şeyi kardeşiyle etkileşimi sonucunda deneyimlemekte ve öğrenmektedir. Literatürde, kardeşin engelli olması ve engelli olmamasının engelli olmayan bireyin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini içeren çok sayıda araştırma bulunmamaktadır. Bu sebeple engelli olmayan bireylerle yapılan çalışmada, engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin yaşantılarına karşı algılarını ve yaşam doyumlarını görmek, farkındalık sağlamak ve literatüre bu konuda katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- 1) Araştırmanın çalışma grubu, Bilecik ilindeki engelli bireylerin 18-30 yaş arasındaki kardeşlerinin ve engelli olmayan bireylerin 18-30 yaş arasındaki kardeşlerinin arasından gönüllü olarak ölçekleri yanıtlayan bireyler ile sınırlıdır.
- 2) Bu araştırma Sosyodemografik Veri Formu, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği' ndeki sorulara verilen yanıtlarla sınırlıdır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

Bu araştırmada bazı sayılıtlar esas alınmıştır:

- 1) Araştırmaya katılan katılımcıların sorulara samimi cevaplar verdiği varsayılmaktadır.
- 2) Araştırma sonucunda örneklemden elde edilen sonuçların evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.6. TANIMLAR

Engelli Birey: Kendisinden ya da bir bütün olarak vücudundan beklenen davranış, yetenek ve görev olarak tanımlanan normal aktiviteleri yerine getirmede eksiklik ya da sınırlılık yaşayan bireydir (WHO,1980).

Yaşam Memnuniyeti: Yaşam doyumu ile eş anlamlı olarak kullanılan yaşam memnuniyeti, bireyin içinde bulunduğu hayat şartlarından hoşnut ve yaşama sevincine sahip olmasıdır (Akın, 2015).

Benlik: Ben ve kişilikle eş anlamlı olarak da kullanılan benlik, kişiyi o kişi yapan, başkalarından ayıran tutum, duygu ve davranışların örgütlenmiş bütünlüğu, kişinin kendisini nasıl algıladığı, kavradığı ve değer biçtiğidir (Yörükoğu, 1989).

Benlik Saygısı: Benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesi sonucu elde ettiği benliği onaylaması sonrasında oluşan beğeni ve kabul durumudur (Avşaroğu, 2007).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. ENGELLİLİK KAVRAMI

Engellilik kavramı çok geniş kapsamlı olduğu için yapılan tanımlar da çeşitlilik göstermekte, farklı disiplinler tarafından yapılan farklı tanımlar bulunmaktadır. Bunun sonucunda da kavram çeşitliliği oluşmakta ve literatürde “engellilik”, “özürlülük”, “anormallik”, “yetersizlik”, “gerilik”, “eksiklik”, “maluliyet”, gibi birçok kavram oluşmaktadır (Oğultürk, 2012). Engelliliğin tanımında bakıma muhtaçlık, çalışabilirlik, sosyal hayata uyumun sağlanabilmesi, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik gibi bazı sosyal faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir (Öztürk, 2011). Kişinin sürekli olarak bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinin bir kısmında işlevsellik kaybı veya işlev bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uyum sağlayamaması durumuna engel, bu durumu yaşayan kişiye de engelli denir (Tatar, 1997; Akıncı, 1999). “*Engellilik; kişinin normal yaşına göre vücut fonksiyonlarında veya yapısındaki meydana gelen herhangi bir kayıp olarak tanımlanmaktadır*” (Erbay, 2016). Engellilik, tedavisi mümkün olmayan ancak rehabilite edilebilen bir durum olarak kabul edilmektedir (Alvar, 2014). Engelli sözcüğü genelde doğuştan getirilen, doğum sırasında karşılaşılan ya da sonradan yaşanan bir hastalık veya kaza sonucu ortaya çıkan işlev bozukluğu kaynaklı hareket yeteneğinde sınırlılığı olan bireyi çağrıştırmaktadır (Öztürk, 2011).

01.07.2005 tarihli 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun’a göre engelli; doğuştan veya daha sonra çeşitli nedenlerle bedensel, zihinsel, sosyal, ruhsal ve duygusal yeti ve yeteneklerini belli oranda kaybetmesi nedeniyle topluma ve toplumsal yaşama uyum sağlamada ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’ de engellilik, diğer bireylerle aynı şartlar altında olup da fiziksel, zihinsel, algısal ya da düşünsel bozukluğu nedeniyle topluma eşit ve etkin bir şekilde katılamayan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Milletlerarası Sözleşme, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü (2011), engelli olma durumunu, belirli bir oranda ve sürekli olarak zihinsel, bedensel ve ruhsal özelliklerde meydana gelen fonksiyon veya organ kaybı sonucu bireyin yaşam aktivitelerini yerine getirememesi ve yaşamın gereklerine uyamaması olarak tanımlamaktadır.

Yapılan bütün tanımlara bakıldığında genel olarak engellilik, bireylerin çeşitli sebeplerle bir ya da birden çok fonksiyonlarındaki işlev kaybı ve bu sebeple sosyal hayata katılımda sınırlılık olarak tanımlanmaktadır.

2.1.1. Engellilik Türleri

Başbakanlık Özürhüleri İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) (2009), çeşitli durumların neden olduğu engelliliği altı başlıkta ele almaktadır:

- Dil ve Konuşma Engelli
- İşitme Engelli
- Zihinsel Engelli
- Görme Engelli
- Ortopedik Engelli
- Süreğen Engelliler

30.03.2013 tarihli Resmi Gazete’ de yayınlanan Özürhürlük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürhürlere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik’ in 5. maddesinde ‘Özürhürlere ilişkin sınıflandırma çalışmalarında, sınıflandırma sistemi olarak; Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlık ve sağlıkla ilgili durumların tanımlanması için ortak standart bir dil ve çerçeve oluşturmak amacı ile geliştirilen ve insanın işlevselliği ve kısıtlılıklarla ilgili durumlarının tanımlanmasını sağlayan çok kapsamlı uluslararası bir sınıflandırma sistemi olan İşlevsellik Yetiştirimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması esas alınır’ hususu yer almakta olup Engelli Sağlık Kurulu Raporu’ nda bedensel, zihinsel, ruhsal ve duygusal, süreğen, görme, işitme, dil ve konuşma olmak üzere yedi engel sınıfı yer almaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2010 yılında Ulusal Engelliler Veri Tabanına kayıtlı, sağlık kurulu raporunda en az %20 engel oranına sahip olduğu bildirilen 280 014 engelli ile yapılan ‘Özürhürlerin Sorun ve Beklentileri Araştırması’ na göre

%58,6' sı erkek %41,4' ü kadın olan engellilerin %29,2' si zihinsel engelli, %25,6' sı süregen hastalığı olan engelli, %8,8' i ortopedik engelli, %8,4' ü görme engelli, %5,9' u işitme engelli, %3,9' u ruhsal ve duygusal engelli, %0,2' si dil ve konuşma engelli ve %18' i ise birden fazla engele sahiptir.

2.1.1.1. Bedensel (Fiziksel) Engelli

İnsan yapı ve biçiminde, fiziksel olarak bir bozukluk veya eksiklik oluşturarak kişinin bedensel yeteneklerini kısıtlayan veya bu yeteneklerin kaybolmasına neden olan engel türüdür (Elbozan Cumurcu vd., 2012). Kişinin kas ve iskelet sistemindeki fonksiyon kaybı olarak tanımlanan bedensel engellilik vücut hareketleri ve kontrolünü etkileyen durumlar nedeniyle meydana gelir (Ayyıldız, 2007). Fiziksel engelli, kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan birey olarak tanımlanmaktadır (ÖZİDA, 2009). İskelet, kas ve eklem bozuklukları ve zayıflıkları, sinir sistemindeki bozukluklar ve yetersizlikler fiziksel engel türlerinden bazılarıdır (Çağlar, 1982). Genetik nedenler, omurilik ve beyin hasarları ile doğuştan kaynaklı el, kol, bacak, parmak gibi bazı organlarda kısalık, fazlalık ve eksiklik ve hareket kısıtlılığı, vücut şeklinde bozukluklar, duruş bozuklukları, kas güçsüzlüğü, kemik hastalıkları, felç, serebral palsi, spastisite ve spina bifida fiziksel engel türleri arasındadır (Ayyıldız, 2007; ÖZİDA, 2009).

2.1.1.2. Zihinsel Engelli

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin bu yetersizliği çeşitli dereceldedir (ÖZİDA, 2009). Erbay (2016)' nın zihinsel engelli tanımlamasında down sendromu, fenilketonüri (zeka geriliğine yol açmışsa) ve zeka geriliği (mental retardasyon) zihinsel engel türleri olarak yer almaktadır. Zeka geriliğinde, bireylerin zeka testlerinden aldıkları puanlar baz alınarak ağırlık derecesine göre sınıflandırma yapılır ve bu sınıflandırma hafif, orta, ağır ve çok ağır düzey olmak üzere dört başlık altında toplanır (Eripek, 2003):

Hafif Derecede Zeka Geriliği: Zeka testi puanları 50-55' ten yaklaşık 70' e kadardır. Sağlanacak destek ve danışmanlık hizmetiyle bu çocuklar normal sınıflarda eğitim görebilirler ve genellikle kaynaştırma sınıflarında eğitimlerine devam ederler.

Orta Derecede Zeka Geriliği: Zeka testi puanları 35-40' tan yaklaşık 50-55' e kadardır. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olanlara göre fiziksel yetersizlikleri ve davranış problemleri daha yaygındır.

Ağır Derecede Zeka Geriliği: Zeka testi puanları 20-25' ten yaklaşık 35-40' a kadardır. Doğumda ya da doğumdan hemen sonra fark edilmektedir. Çocuğun merkezi sinir sisteminde ciddi sorunlar olmakla birlikte hareketler kısıtlıdır ve bağımsız yaşamada güçlük yaşar.

Çok Ağır Derecede Zeka Geriliği: Zeka testi puanları 20-25' in altındadır. Ağır düzeye benzer ancak belirli özellikler açısından daha ağır bir engel durumudur.

Zeka geriliğinde ortalamanın altında zeka işlevi ile birlikte iletişimde, özbakımda, günlük yaşamda, sosyal becerilerde, kendini yönlendirmede, sağlığı korumada, akademik işlevsellikte ve çalışma alanında iki veya daha fazla bozukluğun olduğu öngörülür (Doğangün, 2008).

2.1.1.3. Ruhsal ve Duygusal Engelli

“Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerini tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişidir. Depresyon, şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir” (Erbay, 2016).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014)' nün Aile Eğitim Rehberi' nde ruhsal ve duygusal bozukluğu olan çocuklar üç gruba ayrılmıştır:

1. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu

2. Kaygı bozuklukları: Ayrılma kaygısı bozukluğu, yaygın kaygı bozukluğu, sosyal kaygı bozukluğu, özgül fobiler, okulu reddetme ve okul korkusu, obsesif-kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, seçici konuşmazlık.

3. Özgün öğrenme güçlüğü

2.1.1.4. Süreğen Engelli

Sürekli bakım ve tedavi gerektiren, kişinin yaşam fonksiyonlarını kısıtlayan ve çalışmasını engelleyen hastalıklardır (ÖZİDA, 2009; Karaaslan, 2014). Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı' nın 2010 yılında yaptığı Özürlülük Araştırmaları'na göre kan, kalp-damar, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, sinir sistemi hastalıkları ve HIV süreğen engel türleri arasında yer almaktadır.

2.1.1.5. Görme Engelli

Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananların, renk körlüğü ve gece körlüğü (tavuk karası) olanların da dahil olduğu bu engel türü tek veya iki gözde tam veya kısmi görme kaybı ya da bozukluğudur (ÖZİDA, 2009). Görme duyusundaki tam veya kısmi kaybın derecesi kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte görme engellilerin çok az bir kısmı görme yetisini tamamen yitirmiş ya da sadece ışık algısı olan kişilerdir. Bunların dışında kalanların çoğunda günlük yaşamlarını idame ettirebilecek kadar görme duyusu vardır. Görme engeli bireyin sosyal gelişimi, motor gelişimi, bilişsel alanları ve dil gelişimini etkiler. Kişinin bu durumdan nasıl etkileneceğinde ise görme engelinin meydana geldiği yaş ve kaybın derecesi önemli bir etkidir (Ayyıldız, 2007).

2.1.1.6. İşitme Engelli

İşitme engeli, çeşitli sebeplerle tek veya iki kulakta tam veya kısmi işitme kaybı olarak tanımlanır(ÖZİDA,2009). İşitme engeli, işitme sürecinin herhangi bir aşamasında işitme yetisini kısmen veya tamamen kaybetme durumudur (Ataman,1997).

Kulağın dış, orta ya da iç kısmında işitme sinirinde veya beyinde ortaya çıkan bir problem, sesin normalden daha az işitilmesine neden olur ve yapılan testlerle bu kaybın derecesi belirlenir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı).

İşitme engelinin nedeni sesin kulak tarafından alınarak beyne iletilmesinde meydana gelen problemlerdir. Kayıpların düzeyleri farklıdır ve hafiften çok şiddetliye doğru değişim gösterebilir. İşitme güçlüğü çeken birey, sesleri ancak işitme cihazı kullandığında duyabilir. Çok şiddetli işitme kaybı olan bireyler ise “sağır” olarak adlandırılır; bu bireyler işitme cihazı kullansalar bile sesleri duyamazlar (Ayyıldız, 2007).

“İleri derecedeki bir çok işitme engelinin, işitme siniri uyarımlarının beyine iletilmesini engelleyen bazı duyuşal-nöral problemlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu problemler çoğunlukla diğler nörolojik rahatsızlıklarla bağlantılıdır ve pek çok görme engelli çocuğun aynı zamanda işitme engeli de bulunmaktadır” (Ayyıldız, 2007).

2.1.1.7. Dil ve Konuşma Engelli

Dil ve konuşma engeli, herhangi bir nedene bağılı olarak konuşamama veya konuşmanın hızında, akıcılığında, anlatımında bozukluk ve ses bozukluğu olarak tanımlanmaktadır. Bu grubun içerisinde işittiğı halde konuşamayan, gırtlğı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damakçene yapısında bozukluk olanlar yer almaktadır (ÖZİDA, 2009; Tiyek, 2014).

2.1.2. Engellilik Nedenleri

Bireylerin engelli hale gelebilmesine birçok durum sebep olabilir. Bu sebepler arasından kalıtım, beslenme, hastalık, kazalar, sakıncalı çevre-ortam, eğitimsizlik ve görenek-gelenek daha etkin görölmektedir (Öztürk, 2011; Eripek vd., 2002). Bazı nedenler bireyin kendisinden bazıları ise bireyin çevresinden kaynaklanmak üzere çeşitli sınıflamalar halinde ele alınmaktadır. Nedenler genellikle bireyin gelişim aşamaları göz önünde tutularak açıklanmaktadır (Eripek vd., 2002).

Engelli olmanın birçok nedeni vardır ve bu nedenler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası ortaya çıkabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2011):

2.1.2.1. Doğum Öncesi Nedenler

Doğum öncesi engellilik nedenleri arasında kalıtım, beslenme bozukluğu, hamileliğin ilk üç ayında geçirilen ateşli hastalıklar, travmalar, annenin çeşitli hastalıkları, akraba evlilikleri, aşırı stres ve yorgunluk, hormonal bozukluklar, radyoaktif ışınlar, gebelik döneminde kontrolsüz kullanılan ilaçlar, alkol ve uyuşturucu maddeler, kan uyuşmazlıkları yer almaktadır (Çağlar, 1982; Elbozan Cumurcu vd., 2012).

Riskli gebelikler, doğumsal ve genetik bozukluklar da doğum öncesi engellilik nedenleri arasında yer almaktadır (Beşer vd., 2006). Ayrıca anne babanın kan

uyuşmazlığı ağır sarılığa neden olup bebeğin beynine zarar vererek engelliliğe yol açmaktadır (Akdemir, 2006).

Doğum öncesi engellilik nedenleri arasında %44,6 akraba evliliği, %18,9 genetik hastalıklar, %13,5 annenin beslenme yetersizliği yer almaktadır (Bacioğlu vd., 2006).

Doğum öncesi engellilik nedenlerinden bazıları aşağıda özetlenmiştir:

1. Kalıtım

Genetik bozuklukların çoğu baskın ve çekinik genlerin işleyişiyle ilgilidir ve otozomal bozukluklar ve cinsiyete bağlı bozukluklar olarak iki başlıkta toplanır (Bee vd., 2009). Ceylan (2004)' ın çalışmasında engelliliğin nedenleri arasında %21,4' ünün genetik nedenlerden oluştuğu görülmüştür.

2. Akraba evliliği

Akraba evliliği, aralarında kan bağı bulunan kişilerin evlenmesidir. Temelinde kan bağı olan bu evlilikler sonucunda doğum anomalileri, bebek ve perinatal ölüm hızında artış, talasemi, genetik yapıyı bozan patolojiler, serebral palsi prevalansında artış, doğumsal kalp hastalığı, Akdeniz ateşi ve 5 yaş altı ölümler meydana gelmektedir. Akraba evliliği sonucunda doğan çocuğun engelli olma riski iki kat daha fazladır (Özpulat et al., 2017).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı' nın 2006 yılında hazırladığı Türkiye Aile Yapısı Araştırması verilerine göre Türkiye' de evli bireylerin %22' sinin eşleriyle aralarında akrabalık bulunduğu, kentte yaşayanların %20, kırdaki yaşayanların %26' sının akraba evliliği yaptığı görülmüştür. 2011 yılında tekrarlanan Türkiye Aile Yapısı Araştırması' nın verilerine göre akraba evliliği oranı %21' e düşmüştür. Yani her beş evliliğin birden fazlasının akraba evliliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2011 yılında akraba evliliği kırdaki %25' e yükselirken kentte bu oran %19' a düşmüştür.

3. Annenin ilk üç ayda geçireceği ateşli ve bulaşıcı hastalıklar

Doğum öncesi engellilik nedenleri arasında annenin ilk üç ayda geçireceği ateşli ve bulaşıcı hastalıklar yer almakta ve bu hastalıklardan bazıları kızamık, kızamıkçık, suçiçeği, gebelikte anormal rahim kanamaları, frengidir (Baykan, 2000).

4. Kan uyuşmazlığı

Annenin kan grubunun Rh negatif, bebeğin kan grubunun Rh pozitif olması, fetüste yabancı bir madde tepkisine neden olmakta ve bunun sonucunda bebek engelli doğabilmektedir (Aslan, 2013).

2.1.2.2. Doğum Sırası Nedenler

Bireyin engelli olmasına neden olan doğum sırası nedenler arasında zor ve riskli doğum, kordon dolanması, doğum kanalında bebeğin oksijensiz kalması, bebeği düşürme gibi doğum sırası kazalar, erken ya da geç doğum, bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması, doğum anında kullanılan aletlerin uzmanlarca kullanılmaması, doğum yapılan yerin hijyenik olmaması, sağlık personelleri tarafından yapılan hatalar yer almaktadır (Güven, 2003; Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).

2006 yılında yapılan bir çalışmada doğum sırası engellilik nedenleri arasında %43,3 hatalı tıbbi müdahale, %40 normal olmayan müdahaleli doğum, %13,3 elverişli olmayan şartlarda yapılan doğum yer almaktadır (Bacıoğlu vd., 2006). Bir başka çalışmada doğum sırası engellilik nedenlerinden en sık görüleni doğum anında bebeğin oksijensiz kalması ve zorlu doğumdur (Bodur, 2009).

2.1.2.3. Doğum Sonrası Nedenler

Doğum sonrası bebeğin ağır ve ateşli hastalık geçirmesi, yeni doğan bebeğe sağlık kontrolleri ve gerekli testlerin yaptırılmaması, bebeğin aşılarının takip edilmemesi ve düzenli olarak yaptırılmaması, ağır doğum sarılığı, bebeğin yeterli beslenmemesi, çeşitli kazalar, zehirlenmeler, doğal afetler, ebeveynlerin bebek bakımı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması, ebeveyn tutumları, çocuğun istismar ve ihmal edilmesi doğum sonrası engellilik nedenlerinden bazılarıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).

Dünya Engelliler Vakfı' nın 2010 yılı Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu' nda doğum sonrasında yaşanan ve engelliliğe neden olan olaylar arasında iş ve ev kazaları, trafik kazaları, endüstriyel kazalar, büyük sanayi kazaları, savaşlar, terör olayları, deprem gibi yıkım olayları v.b yer almaktadır.

Doğum sonrasında meydana gelen engellilik nedenleri arasında en sık görülenleri duygusal ve sosyal faktörler, doğal afetler, savaşlar ve kazalardır (Küçükali, 2014).

2.2. Aile İçinde Çocuk

Aile, evlilik, kan bağı ve diğer yasal yollarla aralarında akrabalık ilişkisi bulunan bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları da içinde olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma katılımlarının sağlandığı temel birimdir (Nazlı, 2016).

Evlilikle oluşan aile sistemi, üyelerinin sürekli birbirleriyle etkileşim halinde olduğu dinamik bir yapıya sahiptir. Aile sistemine yeni üyelerin yani çocukların da katılımıyla birlikte sistem karmaşık hale gelir ve ilişkiler çeşitlenir. Aileye katılan çocuk beklenilenin aksine sağlıklı da olabilir. Ailenin beklentisi ve gerçek arasındaki fark arttığı için aile çeşitli duygusal tepkilerde bulunabilir. Bu durum ailenin rol ve sorumluluklarında değişiklikler meydana getirmektedir. Sürekli etkileşim halinde olan ailenin üyelerinden birinin sorun yaşaması tüm sistemi etkilemektedir (Yıldırım, 2007; Korkmaz, 2008).

Aileyi oluşturan üyelerin davranışları aileye dair bir çerçeve oluşturur. Ailede bazı davranışlar onaylanırken bazı davranışlar reddedilir ve bir ailenin üyeleri tarafından onaylanan davranış başka bir ailenin üyeleri tarafından kabul görmeyebilir (Özgün, 2013).

Çocuğun kişiliğinin oluşumu, benlik saygısının gelişimi ve karakterinin şekillenmesi büyük oranda rol model aldığı anne ve babanın kişilik yapısı ve davranışlarına bağlıdır. Anne ve babasını rol model alan çocuk istenen ve istenmeyen davranışları onların davranışları ve tepkileri aracılığıyla öğrenecek ve bu doğrultuda şekillendirecektir. Anne ve babanın ilişkisinin sevgi ve saygıya dayanması çocuğun bu davranışlarla özdeşleşmesi, cinsiyete özgü rolü benimsemesi, model alması ve çevresiyle olan ilişkilerini de bu çerçeve doğrultusunda şekillendirmesi açısından büyük önem taşır (Yavuzer, 2014).

2.2.1. Engelli Çocuğa Sahip Aileler

Engelli çocukların da engelli olmayan çocuklar gibi tanıştığı ilk toplumsal kurum kendi aileleridir. Engelli bir çocukla birlikte aileler çeşitli duygular ve sorunlar yaşarlar (Kulaksızoğlu, 2011).

Ailede engelli bir çocuğun doğması ya da çocuğun çeşitli nedenlerden dolayı engelli olması engelliliğin türü ve derecesi ne olursa olsun aile üyeleri için uyum çabası gerektiren ve aile üyelerinin rollerinde değişikliğe neden olan stres verici bir durumdur (Bilal vd., 2005).

Aile fertlerinin çocuğun engelli olduğunu öğrendikten sonra bu durumu kabullenebilmesi çocuğun bakımı, tedavi görmesi, özel eğitimi, rehabilite edilmesi ve çocuğa yaklaşım açısından oldukça önemlidir. Ancak aileler engelli çocuk tanı alsalar bile bu durumu kabul etmeme ya da görmezden gelme eğilimindedir (Darıca vd., 2000; Cığırli vd., 2014). Aile fertleri çocuğun engel durumunu kabullenene kadar bazı aşamalardan geçmekte ve bu aşamalar üç ana başlıkta toplanmaktadır (Darıca vd., 2000; Korkmaz, 2008; Kulaksızoğlu, 2011):

Birincil Tepkiler: Şok, reddetme, acı çekme, depresyon

İkincil Tepkiler: Suçluluk duyma, kararsızlık, kızgınlık duyma, utanma

Üçüncül Tepkiler: Uzlaşma, uyum sağlama ya da kabul etme

Engelli çocuğa sahip aileler bu durumu etkin bir şekilde yönetebilmek ve çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda hareket edebilmek için öncelikle bu durumu kabul etmelidir. Ancak bu durumu kabul ettikten sonra engelli çocukları için yapabilecekleri şeylere odaklanabilirler ve sağlıklı çocuklarının da engelli kardeşlerini kabullenmeleri için ortam hazırlayabilirler (Korkmaz, 2008).

Çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir ve iletişim konusunda anne ve babayı model alırlar. Çocuk, ebeveynlerin kardeşe karşı tutumunu da model alır (Civelekoğlu, 2018). Yani ebeveynlerin engelli çocuğa karşı davranış ve yaklaşımları engelli olmayan çocuğun engelli kardeşine olan davranış ve yaklaşımlarını etkilemektedir.

2.2.2. Engelli Kardeşe Sahip Bireyler

Kardeşler arası ilişki, küçük kardeşin doğmasıyla başlar ve pek çok ilişkiden uzun sürerek yaşam sonuna kadar devam eder (Cicirelli, 1991).

Aile içindeki üyelerin birbirlerini etkilediği gibi kardeşler de birbirlerini etkiler. Çocuklar benmerkezci doğarlar ve kardeş ilişkileri onlara paylaşma gibi birçok duyguyu öğretir (Tarhan, 2010). Birey için önemli sosyal destek kaynaklarından biri de kardeşidir (Öz Soysal, 2016). Birlikte büyüyen kardeşler öncelikle birbirlerine oyun arkadaşı olmakta, ilerleyen zamanlarda ise arkadaş, öğretmen, rakip, model gibi roller üstlenmektedirler (Varol, 2006).

Kardeş ilişkileri duygusal ve psikososyal gelişimi etkiler. Bu gelişim kardeşler arası yaş farkından, cinsiyetten, ailenin gelir düzeyinden, kardeşin engelli olmasından, engel türü ve derecesinden de etkilenmektedir (Varol, 2006).

Engelli kardeşe sahip olan bireyler engelli kardeşlerine yönelik kıskançlık, düşmanlık, suçluluk, üzüntü, korku, utanma ve sıkıntı, reddedici tutum, uzlaşıcı tutum, kabul edici tutum gibi duygusal tepkiler verebilirler (Korkmaz, 2008).

Engelli kardeşe sahip bireylerle yapılan araştırmalarda bulguların çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Bir kısım araştırma engelli kardeşe sahip olmanın bireyi olumsuz etkilediği, bir kısım araştırma herhangi bir etkisinin olmadığı, bir kısım araştırma ise olumlu kazanımlarının da olduğu sonucuna ulaşmıştır (Kahraman vd., 2015).

Engelli çocuğa sahip anne-baba engelli çocuğun bakım ve eğitimine daha çok zaman ayırıp engelli çocuğa daha fazla ilgi gösterdikleri zaman diğer çocuk kıskançlık, kırgınlık ve ihmal edilme gibi duygular yaşayabilmektedir (Kayhan, 1995).

Bireyin engelli bir kardeşinin olması ona birtakım olumlu duygular ve yaşantılar da sağlayabilir. Bu bireyler farklılıklara daha duyarlı, sorumluluk duyguları gelişmiş ve daha toleranslı olabilirler (Akkök, 2003).

2.3. BENLİK KAVRAMI

Benlik, günlük hayatta ve literatürde sık karşılaşılan bir kavram ve çalışma alanıdır. Budak (2005), benlik kavramını, kişinin kendini diğerlerinden ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak hissetmesi ve bunun bilincinde olması olarak tanımlamıştır.

Karmaşık, dinamik ve organize olmuş benlik kavramı, bireyin kendisine dair gördüğü tutum, görüş ve inançlardan oluşur (Avşaroğlu, 2007).

Kişinin başkalarını ve kendini görüp algılama şekli benlik yapısını belirler, bütün duygu, düşünce ve davranışını etkiler, varoluşunun temelini oluşturur (Kağıtçıbaşı, 2012).

Gelişim bilimciler benlik kavramındaki düşüncelerinde büyük oranda Freud ve Piaget’ den etkilenmiştir. Piaget’ nin kuramına göre çocuk, kendisi ile ilgili bilgi ve düşünceleri doğrultusunda benlik duygusunu açıklar. William James’ in benlik hakkındaki düşünceleri Freud ve Piaget’ den daha etkili olmuştur (Akt. Bee vd., 2009). William James (1950), “The Principles of Psychology” adlı eserinde dört benlik türünü bilinen ve bilen ben olmak üzere iki sınıfta toplamıştır. Bilinen benin içerisinde saf ego, bilen benin içerisinde ise maddesel, sosyal ve ruhsal benlik yer almaktadır. Brown (1998)’ a göre kişi kendisini gördüğünü söylediğinde, görme eylemini yapan “özne ben” yani bilinen ben, görülen ise “nesne ben” yani bilen bendir. James (1950), “olası benlik” diye bir kavramdan da söz etmiş, kişinin olası benliği gerçekleştirirken başarısızlıktan kaçınacağından bahsetmiştir. Olası benlik, kişinin gelecekteki benliklerine ilişkin bir kavramdır (Akt. Aslan Yılmaz, 2016).

Kültürel anlamda ayrışık ve ilişkili olmak üzere iki tür benlikten söz edilebilir. Ayrışık benlik, kişinin benliğiyle diğer kişilerin benlikleri arasında bir örtüşmenin olmadığı, başkalarından ayrılmış benliktir. İlişkili benlikte ise kişinin benlik tanımının bir kısmını diğer benlikler oluşturur yani kişinin benliği diğer benliklerle iç içe girip örtüşmektedir. Ayrışık benlik bireyci kültürlerde, ilişkili benlik ise toplulukçu kültürlerde yaygın olarak görülmektedir (Akt. Kağıtçıbaşı, 2012).

2.3.1. Benliğin Gelişimi

İnsanlar doğum öncesi dönemden beri kendisi ve çevresiyle etkileşim halindedir. Kendi bedeninden ve dış dünyadan uyarımlar alır. Böylece insan yaşamın her anında kendisi ve dış dünya hakkında bilgi toplar. Ancak doğduğunda ben ve ben olmayanın ayırımına varamamaktadır. Kişi henüz kendisini bağımsız bir varlık olarak algılayamamışken yani kendisini bakım verenin bir parçası, bir uzantısı olarak görürken benliğinin farkında değildir. İlerleyen dönemlerde bağımsız benliğe ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyaç doğrultusunda çevreyle etkileşimiyle beraber kendi benliğini oluşturmaya başlamaktadır (Bayat, 2003).

Benlik farkındalığı gelişimi bebeklikte tamamlanır ve ardından birey çocukluk ve ergenlikte benliğin özellikleri ve yetenekleri hakkında zengin, derin ve çok yönlü bilgiler edinir (Berk, 2009).

Benlik, çocuğun kafasında kendisini tanımlayarak çizdiği bir resimdir ve bu resim çocuğun içe dönük ya da dışa dönük oluşunu yordar. İnsanlar benlik kavramına sahip olarak doğmazlar. Benlik kavramını doğumdan itibaren anne, baba, kardeş ve çevreden öğrenirler (Yavuzer, 1989).

Benlik dinamik bir kavram olup sürekli gelişmektedir. Kişinin benliğini, kendi bedenini nasıl algıladığı, çevresinden gelen davranışları nasıl algıladığı, diğerleriyle ilişkileri, geçmiş yaşantıları, kişilik yapısı, fiziksel, zihinsel, sosyal benliği algılaması ve benliği hakkındaki beklentileri oluşturur (Gürsoy, 2003).

2.3.2. Benlik Saygısı

Kendi yeterliklerimize ilişkin değerlendirmelerimiz olan benlik saygısı, benlik gelişiminin en önemli yönleri arasındadır ve duygusal deneyimleri, gelecekteki davranışı, psikolojik uyumu etkiler (Berk, 2009). Benlik saygısı, benlik kavramının değerlendirilmesidir (Uyanık Balat, 2004).

Rosenberg (1965)' e göre benlik saygısı bireyin kendini değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkar ve bireyin kendisine karşı olan olumlu ve olumsuz tutumudur. Bireyin benlik değerlendirmesi sonucunda elde ettiği yargı benlik saygısı düzeyini etkiler ve benlik saygısı bireyin benliğine dair elde ettiği değer yargısıdır.

“Burns (1982), benlik saygısını, bireyin kendisi için önemli olan kişiler ve toplum aracılığı ile içselleştirdiği kişisel standartları ve değerlerine göre kendi performansını, yeterliliklerini değerlendirme süreci olarak belirtmiştir”(Akt. Avşaroğlu, 2007).

Coopersmith (1967)’e göre benlik saygısı, bireyin kendi saygınlığını değerlendirmesidir. Bireyin kendini onaylama veya onaylamama tutumunun ve kendi yeterlilik, önem, başarı ve değerlerine olan inancının bir ifadesidir. Benlik saygısı normal şartlar altında değişmez ancak cinsiyete, yaşa ve çeşitli koşullara göre değişebilir. Coopersmith’ e göre benlik saygısını belirlemede etkin olan dört değişken grup (Akt. Saban, 2010):

1. Bireyin hayatında önem verdiği kişilerden gördüğü ilgili davranışlar ve kabul gördüğü saygınlık düzeyi
2. Bireyin kendisine dair oluşturduğu ve geliştirdiği benlik imajı ve verdiği değer
3. Bireyin istekleri, değerleri ve başarıları
4. Bireyin savunmaları

Kişinin kendini değerlendirirken kullandığı olumlu ya da olumsuz tutum benlik saygısını şekillendirir. Kişi kendini değerlendirirken olumlu bir tutumdaysa benlik saygısı düzeyi yükselmekte olumsuz bir tutumdaysa benlik saygısı düzeyi düşmektedir (Karahana vd., 2004; Baybek vd., 2005).

2.3.2.1. Yüksek Benlik Saygısı

Benlik saygısı gelişiminde önemli etkenlerden biri aile ortamıdır. Birey, hoşgörölü ve fikirlerine değer verilen bir aile ortamındaysa yüksek benlik saygısı olası bir sonuçtur (Kuru Örgün, 2000).*“Çocuğun kendi kendini yöneten, yüksek benlik saygısına sahip, doyumlu bir birey olarak gelişmesi, büyük ölçüde ona sağlanan fırsatları ve ana-babanın yaklaşımına bağlıdır”* (Yavuzer, 2015).

Coopersmith (1967)’ e göre şefkat, kabul ve özerkliğin teşvik edilmesi de yüksek benlik saygısını geliştirir (Akt. Sunar, 2013).

Benliğin yeterliklerinin gerçekçi değerlendirilmesi sonucunda kişinin kendini kabul etmesi ve saygı duyması yüksek benlik saygısına işarettir (Berk, 2009). Yüksek benlik saygısına sahip bireyler mutlu, üretken ve başarılı olma eğilimler gösterir,

güçlüklerle baş etmek için uzun zaman çaba harcar, diğerlerini kabul ve akran zorbalığına daha az eğilim gösterir, daha iyi uyurlar (Coleman vd., 1990).

Yüksek benlik saygısı olan bireyler başarılarının büyük ölçüde kendi emek ve becerileri olarak görür, kendi kontrol duygusunu hisseder, başarısızlığa uğradığında pes etmez ve daha iyisini yapmak için motive olurlar (Erarslan vd., 2018).

Sağlıklı bir benlik saygısı için önemli şartlardan biri kişinin çevresinden gelen değerlendirmelerdir. Kişinin çevresinden olumlu değerlendirmeler gelirse benlik saygısı yükselir ve kişi sosyal ilişkilerinde daha güvenli ve girişimci olur (Kuzgun, 2002).

2.3.2.2. Düşük Benlik Saygısı

Düşük benlik saygısına sahip olanlar yaşamdaki önemli şeyleri göz ardı eder, kendilerini değersiz ve yeteneksiz görüp suçlar, başarısızlığı bekleme, sinirli olma, yeterince gayret göstermeme gibi özellikler ve davranışlar sergilerler (Kassin, 1998). Gelecek hakkında olumsuz düşünceleri ve başarısızlık eğilimleri olan düşük benlik saygısına sahip bireyler endişeli ve karamsardır (Coleman vd., 1990).

Düşük benlik saygısı olan çocuklar görevden ve denemeden kaçır, bir oyuna veya ödevde başladıktan kısa bir süre sonra sıkılır ve başladığı şeyi bırakır, en ufak bir hayal kırıklığında yaptığı işten vazgeçer, yalan söyler, yaşadığı olumsuz durumlar sonucunda başkalarını suçlayarak veya kendi dışındaki etkenleri ileri sürerek mazeretler bulur, okuldaki notları düşer, sosyal olarak içine kapanır, kendine yönelik eleştiriler yapar, övgü ve eleştirileri kabul etmede güçlük yaşar, diğer insanların kendisi hakkındaki düşüncelerinden ve olumsuz akran davranışlarından aşırı derecede etkilenir, okulu hafife alır ve önemsemez, saygısız davranışları benimserler (Eraslan vd., 2018).

Benlik saygısı düşük olan bireyler girdikleri sosyal ortamlarda çekingen, aşırı sessiz olabilir ya da tam tersi oldukça saldırgan davranışlarda bulunabilirler (Çetinkaya vd., 2006; Koç, 2014).

Ailenin işlevlerini yeteri kadar yerine getirememesinin temel nedenlerinden biri aile fertlerinin kendilerine saygılarının olmaması yani düşük benlik saygısına sahip olmalarıdır. Bu durum da iletişimi etkiler ve olumlu iletişim sağlanmasını engeller (Yavuzer, 2014).

2.3.3. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik saygısı, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, akran ve arkadaş ilişkileri, kültür ve kültürel öğretiler, toplumsal kurallar, akademik başarı, ekonomik durum, yaşam biçimi, aile yaşantısı, damgalanma, iş yaşantısı, psikolojik durum, sağlık durumu, başarı ya da başarısızlık durumu, çevreden alınan destek gibi unsurlardan etkilenmektedir (Tel ve Ertekin Pınar, 2012; Yavuz, 2017).

Benlik saygısının oluşmasında ve gelişmesinde önemli etkenlerden bazıları yeteneklerini ortaya koyabilme, başarı ve bu başarının kendisinden kaynaklı olduğunun farkına varma, çevresi tarafından kabul görme, kendini kabul etme ve benimsemedir (Özkan, 1994).

Bireyin benlik saygısını etkileyen faktörlerden biri de büyüdüğü ortamdır. Çocuk koşulsuz bir sevgi ortamında büyür, olumlu davranışları ödüllendirilir, kabul görülür, yaşına ve kapasitesine uygun sorumluluklar verilir ve sevilirse olumlu benlik saygısı gelişir ve çocuk kendi bedenini sevmeye, kendini değerli bulmaya başlar. Olumsuz benlik saygısına sahip çocuklar kendisine sunulan yeni aktivitelerle ilgilenmez, hata yapmaktan aşırı korkar, kendilerini yetersiz ve değersiz görür, çevreden çabuk etkilenip inanç ve tutumlarını kolaylıkla değiştirebilir, duygularını kontrol etmekte zorlanır, zorluklarla başa çıkmakta güçlük çeker, sosyal ortamlarda utangaç, çekingen, aşırı sessiz ya da saldırgan veya zorba davranışlar gibi zıt davranışlar sergileyebilirler (Çetinkaya vd., 2006).

Benlik saygısının düzeyi birçok faktörden etkilendiği gibi birçok faktörü de etkiler. Bu faktörler arasında bireyin günlük aktiviteler, iş ve okul başarısı, stresle başa çıkma düzeyi, akran ve arkadaşları ile olan ilişkisi yer almaktadır (Özkan, 1994).

2.4. YAŞAM MEMNUNİYETİ

Yaşam memnuniyeti, bireyin ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması sonucunda oluşan tatmin duygusudur (TÜİK, 2017). Ayrıca bireyin kendi yaşamını değerlendirmesi sonucu ulaştığı anlam olan yaşam memnuniyeti bir zihin halidir (Kümbül Güler ve Emeç, 2006).

Yaşam doyumu ile eş anlamlı olan yaşam memnuniyeti, bireyin mevcut yaşamından ne kadar hoşnut olduğu ile ilişkilidir (Veenhoven, 1996). Bireyin yaşama gösterdiği duygusal tepki veya tutumdur (Dikmen, 1995). Bireyin kendisini nasıl hissettiği, nasıl daha iyi hissedebileceği gibi sorulara yanıt arayan ve disiplinler arası bir yapısı olan yaşam memnuniyeti, yaşam doyumunun yanı sıra yaşam kalitesi, öznel iyilik ve umutsuzluk anlamında da kullanılmaktadır (Sezmez, 2018).

Öznel iyi oluş durumlarından biri olan yaşam memnuniyeti, birçok bileşenden oluşan tatmin halidir (Saygılı vd., 2017). Yaşam memnuniyeti kültür, sosyal ilişkiler, sağlık ve demografik faktörler gibi çeşitli faktörlerden etkilenmekte olup bu faktörlerin önemi ve ne düzeyde etki edeceği kişiden kişiye farklılık göstermektedir (Saygılı vd., 2017).

Yaşam memnuniyeti düzeyi bireyin yaşı, kişiliği, çevresi, yaşam şartı ve şekli, çalışma ve iş koşulları, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, evlilik ve aile yaşantısı, stres düzeyi ve fiziksel sağlık durumu gibi birçok değişkenden etkilenmektedir (Köker, 1991; Vara, 1999; Chow, 2005; Sezmez, 2018).

Bireylerin hayata ve durumlara karşı bakış açıları ve yüklemeleri yaşam memnuniyetleri üzerinde oldukça etkilidir. Olumlu bakış açısı ve yüklemeler bireylerin mutlu olmalarında ve yaşam memnuniyeti düzeylerine olumlu katkı sağlamalarında önemli bir etkidir (Hırlak vd., 2017).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma Bilecik ilinde yaşayan, engelli kardeşe sahip 18-30 yaş arası 65 ve engelli olmayan kardeşe sahip 18-30 yaş arası 64 olmak üzere rastgele seçilmiş 129 gönüllü birey ile yapılmıştır. Engelli olmayan kardeşe sahip olan 64 bireyin seçiminde iki kardeş olmalarına dikkat edilmiştir. Engelli olmayan kardeşe sahip 64 bireyin 33' ü ilk çocuk 31' i ikinci çocuk, engelli kardeşe sahip olan 65 bireyin de 32' si engelli kardeşten büyük, 33' ü ise engelli kardeşten küçüktür.

Araştırmada; katılımcıların Sosyodemografik Veri Formu, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları sonuçların değişkenler arası ilişkilerini incelemek amaçlanmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Bilecik ilinde yaşayan ve en az bir kardeşe sahip bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise engelli kardeşe sahip olan 18-30 yaş arası rastgele seçilmiş bireyler ve engelli kardeşe sahip olmayıp bir kardeşe sahip olan 18-30 yaş arası rastgele seçilmiş bireyler oluşturmaktadır. Örnekleme 65 engelli kardeşe sahip ve 64 engelli olmayan kardeşe sahip olmak üzere 129 katılımcı bulunmaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada Yaşam Memnuniyeti Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ve araştırma ekibi tarafından hazırlanan Sosyodemografik Veri Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu

Sosyodemografik Veri Formu' nda bireye, kendisine, kardeşine ve ailesine ait bilgiler sorulmuştur. Katılımcılara aşağıdaki sosyodemografik bilgiler sorulmuş, bu değişkenlere göre farklılaşmalar testler ile incelenmiştir:

- Cinsiyetiniz
- Yaşınız

- Medeni durumunuz
- Yaşadığınız yer
- Kardeş sayınız
- Kaçınıcı çocuksunuz
- Engelli kardeşiniz var mı?
- Engelli kardeşiniz var ise;
 - Cinsiyeti
 - Yaşı
 - Medeni durumu
 - Kaçınıcı çocuk
 - Engel durumu
 - Engel türü
 - Engel oranı
 - Şu an yaşadığı yer
- Anneniz sağ mı?
- Babanız sağ mı?
- Ailenizin aylık toplam geliri

3.3.2. Yaşam Memnuniyeti Ölçeği

“Lavallee ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilen Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (Contentment with Life Scale) 5 maddeden oluşmaktadır” (Akın vd., 2015). Ölçeğin orijinali, yaşları 17 ile 25 arasında olan ve 183’ü kadın ve 67’si erkek olmak üzere toplam 250 birey üzerinde yürütülerek elde edilmiştir. 7’ li likert tipi derecelendirmeye (“1” Kesinlikle katılmıyorum - “7” Kesinlikle katılıyorum) sahip tek boyutlu bu ölçek 2015 yılında Akın ve Yalnız tarafından Marmara ve Sakarya Üniversitesi’ nde öğrenim gören ve yaş ortalamaları 21.03 olan 250 öğrenci üzerinde yapılan ‘Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması’yla Türkçe’ ye uyarlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .73 olarak bulunmuş, madde toplam korelasyon katsayıları .31 ile .61 arasında sıralanmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 5-35 arasında değişmekte, 3. ve 4. maddeler ters kodlanmakta, yüksek puanlar yüksek yaşam memnuniyetini, düşük puanlar ise düşük yaşam memnuniyetini göstermektedir (Akın vd., 2015; Saygılı vd., 2017).

3.3.3. Benlik Saygısı Ölçeği

Benlik Saygısı Ölçeği (Self-Esteem Scale) Morris Rosenberg tarafından 1965 yılında benlik saygısı ölçüm aracı olarak geliştirilmiştir (Rosenberg, 1965). “*Rosenberg, benlik saygısının ölçümünde, kişinin kendisini değerlendirmesinde bütüncül bir tutum üzerinde durmuştur*” (Tukuş, 2010). Çuhadaroğlu (1986), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği’ ni 1985 yılında Türkçeye çevirmiş, Türkiye’ deki geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmıştır.

Ölçek 63 madde ve 12 alt alandan oluşmaktadır:

1. Benlik saygısı (10 madde)
2. Kendilik kavramının sürekliliği (5 madde)
3. İnsanlara güvenme (5 madde)
4. Eleştiriye duyarlılık (3 madde)
5. Depresif duygulanım (6 madde)
6. Hayalperestlik (4 madde)
7. Psikosomatik bilgiler (10 madde). Bu alt alandaki maddeler anksiyete göstergesi olarak kabul edilmiştir.
8. Kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme (3 madde)
9. Tartışmalara katılabilme derecesi (2 madde)
10. Anne-baba ilgisi (7 madde)
11. Baba ile ilişki (6 madde)
12. Psikik izolasyon (2 madde)

Guttman ölçekleme tekniğine göre hazırlanan ölçeğin birinci alt alanı doğrudan benlik saygısını ölçmeye yöneliktir. Her bir alt alan farklı özellik ve değerlendirmeleri ölçmekle birlikte benlik saygısı ile ilgili olduğu düşünülen durumları da ölçmeye yönelik düzenlenmiş ve geçerlik ve güvenirlik çalışmasına bütün alt alanlar alınmıştır. Ölçeğin geçerlik katsayısı .71, güvenirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Birinci alt alan olan benlik saygısı 10 sorudan oluşmuş, olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ardışık olarak sıralanmıştır. Testi dolduran kişiler 0-6 puan aralığında puan almakta olup 0-1 puan yüksek, 2-4 puan orta ve 5-6 puan düşük benlik saygısı düzeyi olarak saptanmıştır (Çuhadaroğlu, 1986; Uyanık Balat vd., 2004; Özgüngör, 2014).

3.4. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinin incelendiği bu çalışmada katılımcılar Sosyodemografik Veri Formu, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği' ni doldurmuş ve bireylerin verdiği cevaplar SPSS 22 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada elde edilen verileri tanımlamak için sayı, yüzde ve ortalama kullanılmıştır. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için Shapiro-Wilk testi uygulanmıştır. Normal dağılıma uymadığı tespit edilen veriler Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Ölçekleri' nden alınan puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Spearman Sıra Korelasyon analizi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

4.1.1. Katılımcıların Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olma durumu	N	%
Engelli kardeşe sahip olan	65	50,4
Engelli kardeşe sahip olmayan	64	49,6
Toplam	129	100,0

Tablo1:Katılımcıların Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan 129 bireyin %50,4' ü engelli kardeşe sahipken %49,6' sı engelli olmayan bir kardeşe sahiptir.

4.1.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine ve Engelli Kardeşe Sahip Olma/Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Cinsiyet	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
Kadın	Engelli kardeşi olan	33	25,6	65 (50,4)
	Engelli kardeşi olmayan	32	24,8	
Erkek	Engelli kardeşi olan	32	24,8	64 (49,6)
	Engelli kardeşi olmayan	32	24,8	

Tablo 2:Katılımcıların Cinsiyetlerine ve Engelli Kardeşe Sahip Olma/Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan 129 bireyin yaşı 18-30 arasında değişmektedir. Katılımcıların %50,4' ünü oluşturan kadınların %25,6' sı engelli kardeşe sahip olup %24,8' i engelli kardeşe sahip değildir; kalan %49,6' sını oluşturan erkeklerin %24,8'i engelli kardeşe sahip olup %24,8' i engelli kardeşe sahip değildir.

4.1.3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeş durumu	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	SS
Engelli kardeşi olan	65	18	30	24,11	4,20
Engelli kardeşi olmayan	64	18	30	24,09	3,68

Tablo 3:Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

129 katılımcının tümü 18-30 yaş arasında olup katılımcıların yaş ortalaması 24,10 olup 65 engelli kardeşe sahip olan bireyin yaş ortalaması 24,11; 64 engelli kardeşe sahip olmayan bireyin yaş ortalaması 24,09’ dur.

4.1.4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni durum	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
Evli	Engelli kardeşi olan	9	7,0	21 (16,3)
	Engelli kardeşi olmayan	12	9,3	
Bekar	Engelli kardeşi olan	56	43,4	108 (83,7)
	Engelli kardeşi olmayan	52	40,3	

Tablo 4:Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan 129 bireyin %7’si engelli kardeşe sahip olan, %9,3 engelli kardeşe sahip olmayan evli bireylerden; %43,4’ ü engelli kardeşe sahip olan, %40,3’ ü engelli kardeşe sahip olmayan bekar bireylerden oluşmaktadır.

4.1.5. Katılımcıların Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı

Yaşadığı yer	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
İl merkezi	Engelli kardeşi olan	30	23,3	71 (55,0)
	Engelli kardeşi olmayan	41	31,7	
İlçe	Engelli kardeşi olan	20	15,5	33 (25,6)
	Engelli kardeşi olmayan	13	10,1	
Belde/Köy	Engelli kardeşi olan	15	11,6	25 (19,4)
	Engelli kardeşi olmayan	10	7,8	

Tablo 5:Katılımcıların Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı

Katılımcıların %55' i il merkezinde, %25,6' sı ilçede, %19,4' ü belde veya köyde yaşamaktadır. Katılımcıların %23,3' ü il merkezinde, %15,5' si ilçede, %11,6' sı belde veya köyde yaşayan engelli kardeşe sahip olan bireylerden; %31,7' si il merkezinde, %10,1' i ilçede, %7,8' i belde veya köyde yaşayan engelli kardeşe sahip olmayan bireylerden oluşmaktadır.

4.1.6. Katılımcıların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Kardeş sayısı	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
2	Engelli kardeşi olan	36	27,9	100 (77,5)
	Engelli kardeşi olmayan	64	49,6	
3	Engelli kardeşi olan	23	17,8	23 (17,8)
	Engelli kardeşi olmayan	0	0	
4	Engelli kardeşi olan	4	3,1	4 (3,1)
	Engelli kardeşi olmayan	0	0	
5	Engelli kardeşi olan	2	1,6	2 (1,6)
	Engelli kardeşi olmayan	0	0	

Tablo 6:Katılımcıların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Katılımcıların %77,5' i iki kardeş, %17,8' i üç kardeş, %3,1' i dört kardeş, %1,6' sı beş kardeşten oluşmaktadır. Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin tümü iki kardeştir.

4.1.7. Katılımcıların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Doğum sırası	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
1. çocuk	Engelli kardeşi olan	27	20,9	60 (46,5)
	Engelli kardeşi olmayan	33	25,6	
2. çocuk	Engelli kardeşi olan	30	23,3	61 (47,3)
	Engelli kardeşi olmayan	31	24,0	
3. çocuk	Engelli kardeşi olan	7	5,4	7 (5,4)
	Engelli kardeşi olmayan	0	0	
4. çocuk	Engelli kardeşi olan	1	0,8	1 (0,8)
	Engelli kardeşi olmayan	0	0	

Tablo 7: Katılımcıların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Katılımcıların %46,5' i birinci çocuk, %47,3' ü ikinci çocuk, %5,4' ü üçüncü çocuk, %0,8' i dördüncü çocuktur.

4.1.8. Katılımcıların Kardeşlerinden Büyük ya da Küçük Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Kardeşlerinden büyük ya da küçük olma durumu	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
Büyük olma	Engelli kardeşi olan	32	24,8	65 (50,4)
	Engelli kardeşi olmayan	33	25,6	
Küçük olma	Engelli kardeşi olan	33	25,6	64 (49,6)
	Engelli kardeşi olmayan	31	24,0	

Tablo 8: Katılımcıların Kardeşlerinden Büyük ya da Küçük Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcılardan engelli kardeşe sahip olmayanlar iki kardeş olup bu kardeşlerin 31' i küçük çocuk, 33' ü ise büyük çocuktur. Engelli kardeşe sahip olanlarda iki kardeş olma şartı aranmamış olup katılımcının engelli kardeşinden büyük ya da küçük olmasına göre gruplandırma yapılmıştır. 129 katılımcının %24,8' i engelli kardeşe sahip olan, % 25,6' sı engelli kardeşe sahip olmayan büyük çocuklardan; %25,6' sı engelli kardeşe sahip olan, %24' ü engelli kardeşe sahip olmayan küçük çocuklardan oluşmaktadır.

4.1.9. Katılımcıların Annelerinin Sağ Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Annelerinin sağ olup olmama durumu	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
Sağ	Engelli kardeşi olan	58	45,0	120 (93,0)
	Engelli kardeşi olmayan	62	48,1	
Vefat	Engelli kardeşi olan	7	5,4	9 (7,0)
	Engelli kardeşi olmayan	2	1,6	

Tablo 9: Katılımcıların Annelerinin Sağ Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcıların %93' ünün annesi hayatta olup %7' sinin annesi vefat etmiştir.

4.1.10. Katılımcıların Babalarının Sağ Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Babalarının sağ olup olmama durumu	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
Sağ	Engelli kardeşi olan	56	43,4	111 (86,0)
	Engelli kardeşi olmayan	55	42,6	
Vefat	Engelli kardeşi olan	9	7	18 (14,0)
	Engelli kardeşi olmayan	9	7	

Tablo 10: Katılımcıların Babalarının Sağ Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcıların %86' sının babası hayatta olup %14' ünün babası vefat etmiştir.

4.1.11. Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Aylık gelir durumu	Engelli kardeş durumu	N	Yüzde (%)	Toplam N (%)
2500 ve altı	Engelli kardeşi olan	25	19,4	31 (24,0)
	Engelli kardeşi olmayan	6	4,7	
2500-5000	Engelli kardeşi olan	25	19,4	66 (51,2)
	Engelli kardeşi olmayan	41	31,8	
5000-7500	Engelli kardeşi olan	15	11,6	30 (23,3)
	Engelli kardeşi olmayan	15	11,6	
7500 ve üstü	Engelli kardeşi olan	0	0	2 (1,6)
	Engelli kardeşi olmayan	2	1,6	

Tablo 11: Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcıların %24' ünün ailesinin aylık toplam geliri 2500 ve altı, %51,2' sinin aylık toplam geliri 2500-5000 arası, %23,3' ünün aylık toplam geliri 5000-7500 arası, %1,6' sının aylık toplam geliri 7500 ve üstü olup ailesinin aylık toplam geliri 7500 ve üstü olan engelli kardeşe sahip birey bulunmamaktadır.

4.2. Engelli Kardeşlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

4.2.1. Engelli Kardeşlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	Yüzde (%)
Kadın	33	50,8
Erkek	32	49,2
Toplam	65	100,0

Tablo 12: Engelli Kardeşlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

65 engelli kardeşe sahip bireylerin engelli kardeşlerinin %50,8' i kadın, %49,2' si erkektir.

4.2.2. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin ve Kardeşlerinin Cinsiyet Farklılıklarına Göre Dağılımı

Cinsiyet farklılığı	N	Yüzde (%)
Aynı cinsiyet	35	53,8
Farklı cinsiyet	30	46,2
Toplam	65	100,0

Tablo 13: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin ve Kardeşlerinin Cinsiyet Farklılıklarına Göre Dağılımı

65 engelli kardeşe sahip bireyin %53,8' i engelli kardeşiyle aynı cinsiyette olup %46,2' si farklı cinsiyettedir.

4.2.3. Engelli Kardeşlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	SS
Engelli kardeşlerin yaş dağılımı	65	5	42	22,89	8,32

Tablo 14: Engelli Kardeşlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin yaşları 5-42 arasında değişmekte olup kardeşlerin ortalama yaşı 22,89' dur.

4.2.4. Engelli Kardeşlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni durum	N	Yüzde (%)
Evli	1	1,5
Bekar	64	98,5
Toplam	65	100,0

Tablo 15: Engelli Kardeşlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin %1,5' i evli %98,5' i bekardır.

4.2.5. Engelli Kardeşlerin Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Doğum sırası	N	Yüzde (%)
1. çocuk	29	44,6
2. çocuk	21	32,3
3. çocuk	12	18,5
4. çocuk	3	4,6
Toplam	65	100,0

Tablo 16: Engelli Kardeşlerin Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kardeşlerinin %44,6' sı birinci çocuk, %32,3' ü ikinci çocuk, %18,5' i üçüncü çocuk, %4,6' sı dördüncü çocuktur.

4.2.6. Engelli Kardeşlerin Engellilik Nedenlerine Göre Dağılımı

Engellilik nedeni	N	Yüzde (%)
Doğum öncesi	22	33,8
Doğum sırası	16	24,6
Doğum sonrası	27	41,5
Toplam	65	100,0

Tablo 17:Engelli Kardeşlerin Engellilik Nedenlerine Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kardeşlerinin %33,8' i doğum öncesi, %24,6' sı doğum sırası, %41,5' i doğum sonrası nedenlerden dolayı engel durumuna sahiptir.

4.2.7. Engelli Kardeşlerin Engel Oranlarına Göre Dağılımı

Engel oranı	N	Yüzde (%)
%50'nin altı	19	29,2
%50 ve üstü	46	70,8
Toplam	65	100,0

Tablo 18: Engelli Kardeşlerin Engel Oranlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip bireylerin %29,2' sinin kardeşi %50' nin altında engel oranına, %70,8' inin kardeşi %50 ve üstünde engel oranına sahiptir.

4.2.8. Engelli Kardeşlerin Engel Türlerine Göre Dağılımı

Engel türü	N	Yüzde (%)
Bedensel	14	21,5
Zihinsel	29	44,6
Ruhsal ve duygusal	5	7,7
Süreğen	7	10,8
Görme	3	4,6
İşitme	3	4,6
Dil ve konuşma	4	6,2
Toplam	65	100,0

Tablo 19:Engelli Kardeşlerin Engel Türlerine Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kardeşlerinin %21,5' inin bedensel, %44,6' sı zihinsel, %7,7' si ruhsal ve duygusal, %10,8' i süreğen, %4,6' sı görme, %4,6' sı işitme, %6,2' si dil ve konuşma engellidir.

4.2.9. Engelli Kardeşlerin Ağır veya Hafif Engelli Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Ağır veya hafif engelli olma durumu	N	Yüzde (%)
Ağır engelli	38	58,5
Hafif engelli	27	41,5
Toplam	65	100,0

Tablo 20: Engelli Kardeşlerin Ağır veya Hafif Engelli Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip bireylerin kardeşlerinin %58,5' i ağır engelli, %41,5' i hafif engellidir.

4.2.10. Engelli Kardeşe Sahip Bireylerin Engelli Kardeşleriyle Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumlarına Göre Dağılımı

Birlikte yaşayıp yaşamama durumu	N	Yüzde (%)
Birlikte yaşıyor	56	86,2
Ayrı yaşıyor	9	13,8
Toplam	65	100,0

Tablo 21: Engelli Kardeşe Sahip Bireylerin Engelli Kardeşleriyle Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumlarına Göre Dağılımı

Engelli kardeşe sahip bireylerin %86,2' si engelli kardeşiyle birlikte yaşamakta olup %13,8 engelli kardeşinde ayrı bir hanede yaşamaktadır.

4.3. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Düzeyleri Arasındaki İlişki

		Benlik saygısı
Yaşam memnuniyeti	r	0,13
	p	0,13
	N	129

Tablo 22: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Sıra Korelasyonu Sonuçları

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri arasında pozitif yönlü oldukça zayıf bir ilişki olmasına rağmen bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($r=0,13$, $p>0,05$).

4.4. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımı

Ölçekler	Ölçeklerden alınabilecek alt ve üst değerler	Engelli kardeşe sahip olan bireylerin aldığı minimum ve maksimum puanlar	Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin aldığı minimum ve maksimum puanlar
Yaşam memnuniyeti	5-35	7-29	10-35
Benlik saygısı	0-6	0-5	0-4

Tablo 23: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeklerinden Aldıkları Minimum ve Maksimum Puanların Dağılımı

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireyler yaşam memnuniyeti ölçeğinden en az 5 en çok 35 puan alabilmektedir. Yüksek puanlar yüksek düzeyde yaşam memnuniyetini ifade ederken düşük puanlar düşük düzeyde yaşam memnuniyetini ifade etmektedir.

Engelli kardeşe sahip olan bireyler yaşam memnuniyeti ölçeğinden minimum 7 maksimum 29 puan almış olup benlik saygısı ölçeğinden minimum 0 maksimum 6 puan almıştır.

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireyler benlik saygısı ölçeğindeki soruların tümünü yanıtladıklarında en az 0 en çok 6 puan alabilmektedir. 0-1 puan yüksek, 2-4 puan orta ve 5-6 puan düşük benlik saygısı düzeyine sahip olmaları anlamına gelmektedir.

Engelli kardeşe sahip olmayan bireyler yaşam memnuniyeti ölçeğinden minimum 10 maksimum 35 puan almış olup benlik saygısı ölçeğinden minimum 0 maksimum 4 puan almıştır.

4.5. Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumuna Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olma veya olmama durumuna göre bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olma veya olmama durumuna göre bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Ölçekler	Engelli kardeşi olma/olmama	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	p
Yaşam memnuniyeti	Engelli kardeşi olan	65	53,93	3505,50	1360,50	-3,420	0,001
	Engelli kardeşi olmayan	64	76,24	4879,50			
Benlik saygısı	Engelli kardeşi olan	65	67,50	4387,50	1917,50	-0,773	0,439
	Engelli kardeşi olmayan	64	62,46	3997,50			

Tablo 24:Engelli Kardeşe Sahip Olma veya Olmama Durumuna Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti için H0 hipotezi reddedilip H1 hipotezi kabul edilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyi engelli kardeşe sahip olan bireylerden daha yüksektir.

Benlik saygısı için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.6. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Büyük veya Küçük Kardeş Olma Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin büyük veya küçük kardeş olma durumlarına göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin büyük veya küçük kardeş olma durumlarına göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Ölçekler	Doğum sırası	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	p
Yaşam memnuniyeti	Büyük çocuk	65	63,17	4106,00	1961,00	-0,566	0,572
	Küçük çocuk	64	66,86	4279,00			
Benlik saygısı	Büyük çocuk	65	69,75	4533,50	1771,50	-1,468	0,142
	Küçük çocuk	64	60,18	3851,50			

Tablo 25: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Büyük veya Küçük Kardeş Olma Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Büyük kardeş ya da küçük kardeş olma durumuna göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.7. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Ölçekler	Katılımcıların cinsiyeti	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	p
Yaşam memnuniyeti	Kadın	65	64,92	4219,50	2074,50	-0,026	0,979
	Erkek	64	65,09	4165,50			
Benlik saygısı	Kadın	65	63,75	4143,50	1998,50	-0,388	0,698
	Erkek	64	66,27	4241,50			

Tablo 26: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.8. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kendi ve Kardeşlerinin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kendi ve kardeşlerinin cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kendi ve kardeşlerinin cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Ölçekler	Aynı/farklı cinsiyet	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	p
Yaşam memnuniyeti	Aynı cinsiyet	35	35,96	1258,50	421,50	-1,383	0,167
	Farklı cinsiyet	30	29,55	886,50			
Benlik saygısı	Aynı cinsiyet	35	37,14	1300,00	380,00	-1,928	0,054
	Farklı cinsiyet	30	28,17	845,00			

Tablo 27: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kendi ve Kardeşlerinin Cinsiyetlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kendi ve kardeşlerinin cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$).

Benlik saygısı için H0 hipotezi reddedilip H1 hipotezi kabul edilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kendi ve kardeşlerinin cinsiyetlerine göre benlik saygısı düzeyleri arasında %10 anlamlılık düzeyinde bir farklılık vardır ($0,05<p<0,10$). Aynı cinsiyette olan kardeşlerin benlik saygısı daha yüksek bulunmuştur.

4.9. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

4.9.1. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Yaşam Memnuniyeti Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Katılımcıların yaşadıkları yere göre yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Katılımcıların yaşadıkları yere göre yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık

Engelli kardeş durumu	Yaşanılan yer	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p
Engelli kardeşe sahip olan bireyler	İl merkezi	30	31,07	2	0,675	0,714
	İlçe	20	35,40			
	Belde/Köy	15	33,67			
Engelli kardeşe sahip olmayan bireyler	İl merkezi	41	32,23	2	0,064	0,969
	İlçe	12	33,65			
	Belde/Köy	10	32,10			

vardır.

Tablo 28: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Yaşam Memnuniyeti Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti düzeyleri için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyleri yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

4.9.2. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Katılımcıların yaşadıkları yere göre benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Katılımcıların yaşadıkları yere göre benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

	Yaşanılan yer	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	<i>p</i>
Engelli kardeşe sahip olan bireyler	İl merkezi	30	33,12	2	0,077	0,962
	İlçe	20	32,15			
	Belde/Köy	15	33,90			
Engelli kardeşe sahip olmayan bireyler	İl merkezi	41	30,17	2	4,037	0,133
	İlçe	12	41,65			
	Belde/Köy	10	30,15			

Tablo 29: Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Yaşadıkları Yere Göre Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin benlik saygısı düzeyleri yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

4.10. Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

4.10.1. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, ailelerinin aylık toplam gelirine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, ailelerinin aylık toplam gelirine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

	Ailenin aylık geliri	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p
Yaşam memnuniyeti	2500 ve altı	25	25,52	2	6,624	0,036
	2500-5000	25	37,18			
	5000-7500	15	38,67			
Benlik saygısı	2500 ve altı	25	26,94	2	4,306	0,116
	2500-5000	25	37,28			
	5000-7500	15	35,97			

Tablo 30: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti için H0 hipotezi reddedilip H1 hipotezi kabul edilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Ailelerinin aylık toplam geliri yüksek olan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinin de diğerlerine göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Engelli kardeşe sahip olan ve ailesinin aylık toplam geliri 7500 ve üstü olan katılımcı bulunmamaktadır.

Benlik saygısı için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin benlik saygısı düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

4.10.2. Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin, ailelerinin aylık toplam gelirine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin, ailelerinin aylık toplam gelirine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Ölçekler	Ailenin aylık geliri	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p
Yaşam memnuniyeti	2500 ve altı	6	16,75	3	9,496	0,023
	2500-5000	41	34,77			
	5000-7500	15	29,10			
	7500 ve üstü	2	58,75			
Benlik saygısı	2500 ve altı	6	31,58	3	0,820	0,845
	2500-5000	41	33,50			
	5000-7500	15	29,30			
	7500 ve üstü	2	38,75			

Tablo 31: Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerin Ailelerinin Gelir Durumlarına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti için H0 hipotezi reddedilip H1 hipotezi kabul edilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$).

Benlik saygısı için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin benlik saygısı düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

4.11. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Cinsiyetine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin cinsiyetine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin cinsiyetine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

	Engelli kardeşin cinsiyeti	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	p
Yaşam memnuniyeti	Kadın	33	34,06	1124,00	493,00	-0,466	0,641
	Erkek	32	31,91	1021,00			
Benlik saygısı	Kadın	33	34,38	1134,50	482,50	-0,603	0,546
	Erkek	32	31,58	1010,50			

Tablo 32: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Cinsiyetine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin cinsiyetine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0,05$).

4.12. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin,Engelli Kardeşlerinin Engel Nedenlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin engel nedenlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin engel nedenlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

	Engel nedeni	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	p
Yaşam memnuniyeti	Doğum öncesi	22	29,64	2	1,311	0,519
	Doğum sırası	16	32,97			
	Doğum sonrası	27	35,76			
Benlik saygısı	Doğum öncesi	22	33,20	2	0,224	0,894
	Doğum sırası	16	31,16			
	Doğum sonrası	27	33,93			

Tablo 33:Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin,Engelli Kardeşlerinin Engel Nedenlerine Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri engelli kardeşin engel nedenine göre farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

4.13. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşinin Engel Türüne Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

4.13.1.Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşlerinin Engel Türüne Göre Yaşam Memnuniyeti Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin engel türlerine göre yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin engel türlerine göre yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Engel türü	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	<i>p</i>
Bedensel	14	31,04	6	5,101	0,531
Zihinsel	29	29,62			
Ruhsal ve duygusal	5	47,10			
Süreç	7	32,14			
Görme	3	39,33			
İşitme	3	37,50			
Dil ve konuşma	4	40,13			

Tablo 34: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşlerinin Engel Türüne Göre Yaşam Memnuniyeti Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre engelli kardeşe sahip olan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyleri için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kardeşlerinin engel türüne göre yaşam memnuniyeti düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0,05$).

4.13.2.Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşlerinin Engel Türüne Göre Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin engel türlerine göre benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin engel türlerine göre benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Engel türü	N	Sıra ortalaması	Sd	χ^2	<i>p</i>
Bedensel	14	33,54	6	1,623	0,951
Zihinsel	29	34,33			
Ruhsal ve duygusal	5	35,70			
Süreçten	7	27,00			
Görme	3	32,17			
İşitme	3	24,83			
Dil ve konuşma	4	35,38			

Tablo 35: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeşlerinin Engel Türüne Göre Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sonuçlara göre engelli kardeşe sahip olan bireylerin benlik saygısı düzeyleri için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin kardeşlerinin engel türüne göre benlik saygısı düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0,05$).

4.14. Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Ağır veya Hafif Engelli Olmasına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin ağır veya hafif engelli olmalarına göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Engelli kardeşe sahip olan bireylerin, engelli kardeşlerinin ağır veya hafif engelli olmalarına göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

	Engelli kardeşin engel durumu	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	Z	p
Yaşam memnuniyeti	Ağır engelli	38	31,14	1183,50	442,50	-0,714	0,475
	Hafif engelli	26	34,48	896,50			
Benlik saygısı	Ağır engelli	38	36,36	1381,50	347,50	-2,02	0,043
	Hafif engelli	26	26,87	698,50			

Tablo 37: Engelli Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Engelli Kardeşlerinin Ağır veya Hafif Engelli Olmasına Göre Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sonuçlara göre yaşam memnuniyeti için H0 hipotezi kabul edilip H1 hipotezi reddedilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin ağır veya hafif engelli olmasına göre yaşam memnuniyeti düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0,05$).

Benlik saygısı düzeyleri için H0 hipotezi reddedilip H1 hipotezi kabul edilmiştir:

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin ağır veya hafif engelli olmasına göre benlik saygısı düzeyinde anlamlı bir farklılaşma vardır ($p<0,05$).

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin çeşitli değişkenler açısından yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyini ve bu iki düzey arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yapılan araştırmada katılımcıların ve engelli kardeşlerin demografik değişkenlere ait dağılımları incelenmiş ve katılımcılara ait veriler uygun analiz yöntemleri ile değerlendirilmiştir.

Katılımcıların %50,4' ü engelli kardeşe sahip olan bireylerden oluşurken %49,6' sı engelli olmayan bir kardeşe sahip olan bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmanın konusu ile ilgili yapılan literatür taramasında engelli bireylerle kardeşleri arasındaki ilişkiler ve engelli çocuklarla ebeveynleri arasındaki ilişkiler hakkında çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmüş ancak engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireyleri çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalı inceleyen kısıtlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Engelli çocuğa sahip anne-babaların ve çeşitli engel türüne sahip engelli bireylerin benlik saygısı ve yaşam memnuniyeti düzeyleriyle ilgili çalışmalar mevcut olup engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin karşılaştırmalı olarak benlik saygısı ve yaşam memnuniyeti düzeylerinin incelendiği çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle çalışmada elde edilen bulguların ilgili yapılan araştırmalar çerçevesinde değerlendirilmesi ve karşılaştırılması güçleşmiştir.

Katılımcıların yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri arasında pozitif yönlü oldukça zayıf bir ilişki olmasına rağmen bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kararımak (2007), depremden etkilenen bireyler ile yaptığı çalışmada yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı arasında pozitif yönlü ilişki bulmuştur. Dilmaç ve Ekşi (2008)' nin üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada yaşam doyumu ile benlik saygısı arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kültürlerarası bir çalışmada Abe (2004), benlik saygısının yaşam memnuniyeti üzerinde önemli bir etkisi olduğunu saptamıştır.

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyi engelli kardeşe sahip olan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyinden daha yüksektir. Alan yazında konuyla ilgili oldukça az çalışma bulunmakta olup Heppner ve Anderson (1985)' un çalışmasında engelli çocuğa sahip olan ailelerin yaşam doyumlarının düşük olduğu görülmüştür. Vallerand ve ark. (1989) çalışmasında engelli çocuğa sahip olmayan anne babaların yaşam memnuniyeti düzeylerinin engelli çocuğa sahip olan anne babalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aysan ve Özben (2007)' nin çalışmasında engelli çocuğa sahip olan anne babaların yaşam memnuniyeti düzeylerinin engelli çocuğa sahip olan anne babaların yaşam memnuniyeti düzeylerinden daha düşük olduğu saptanmıştır.

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer çalışmasında Dyson (1999), engelli kardeşe sahip olma ve olmama durumu ile benlik saygısı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Saban (2010)' ın zihinsel engelli kardeşe sahip olan ve olmayan çocuklarla yaptığı çalışmada zihinsel engelli kardeşe sahip olan çocukların benlik saygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüş ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuçlar çalışmamızın sonucuyla örtüşmektedir. Ancak çalışmamızın sonucuyla örtüşmeyen bulgular da alan yazında mevcuttur. McHale ve Gamble (1989), engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerle yaptığı çalışmasında engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin benlik saygısı düzeyinin engelli kardeşe sahip olan bireylerden yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcılardan engelli kardeşe sahip olmayanlar iki kardeş olup büyük kardeş ve küçük kardeş olarak, engelli kardeşe sahip olanlar ise engelli kardeşinden büyük ya da küçük olarak sınıflandırılmış ve analiz yapılmıştır. Katılımcıların büyük kardeş ya da küçük kardeş olma durumuna göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çalışmamızla örtüşen Koç (2014)' un çalışmasında engelli olmayan kardeşlerin zihinsel engelli kardeşlerinden büyük ya da küçük olma durumuna ve doğum sırasına göre benlik saygısı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Çelik (1999), 9-14 yaş aralığındaki çocukların benlik

kavramlarını araştırdığı çalışmasında çocuk sırasının benlik saygısı düzeyinde anlamlı derecede bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Koç (2014), engelli kardeşe sahip bireylerin cinsiyetlerinin benlik saygısı üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kahrıman ve Polat (2003), adölesanlarla yaptığı bir çalışmada katılımcıların benlik saygısı düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çuhadaroğlu (1986), Güngör (1989), İnanç (1997), Eşer (2005), Yenidünya (2005) ve Bal (2006) tarafından yapılan çalışmalarda benlik saygısı düzeyi ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Mutlu, 2013). Cinsiyetin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisiyle ilgili çalışma sonuçlarında fikir birliği olmadığı görülmüştür (Kümbül Güler vd., 2006). Evde bakım hizmeti alan engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu düzeylerinin incelendiği çalışmada, engelli çocuğa sahip olan ailelerinin cinsiyetlerinin yaşam doyumu düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı bulunmuştur (Erdoğan, 2013). Francis ve ark. (1998) ve Grace ve ark. (2005)' in çalışmalarına göre yaşam memnuniyeti düzeyi üzerinde cinsiyetin etkili olmadığı görülmüştür (Akt. Kümbül Güler vd., 2006).

Engelli kardeşe sahip olan ve engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeyleri yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Baybek ve Yavuz (2005) ve Avşaroğlu (2007), üniversite öğrencilerinin yaşadıkları yer ve benlik saygısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ailelerinin aylık toplam geliri yüksek olan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinin de diğerlerine göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Acar (2009), engelli çocuğa sahip babaların yaşam doyumu düzeyleri ve ailenin gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ancak annelerin yaşam doyumu ve ailenin gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin benlik saygısı düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Alparslan (2016), ergenlerin ailelerinin gelir durumu ile benlik saygısı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır. Yanlıç (2011), engelli sporcularla yaptığı çalışmada aylık gelir durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir.

Engelli kardeşe sahip olmayan bireylerin yaşam memnuniyeti düzeyleri ailelerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Tekin (2017)' in çalışmasında katılımcıların gelir düzeyleri düştükçe yaşam doyumu düzeylerinin de düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin cinsiyetine göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma yoktur. Koç (2014), zihinsel engelli kardeşe sahip bireylerin benlik saygısı düzeylerinin engelli kardeşin cinsiyetinden etkilenmediği sonucuna ulaşmıştır. Aslan ve ark. (2002), engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumları düzeylerinde engelli çocuğun cinsiyetine göre farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşlerinin engel nedenine ve türüne göre yaşam memnuniyeti ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma yoktur. Acar (2009), araştırmasında engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuğun engel türüne göre yaşam doyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını saptamıştır. Çalışmamızın sonucuyla örtüşmeyen bulgular da alan yazında mevcuttur. Girli ve ark. (1996), otistik çocukların ebeveynleri ile yaptığı çalışmada çocuğun engel türünün ebeveynin benlik saygısıyla ilişkili olduğunu saptamıştır. Saban (2010), çalışmasında zihinsel engelli kardeşe sahip olan bireylerin engelli kardeşinin engel nedeni ile benlik saygısı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

Çalışma sonuçlarının büyük bir kısmının istatistiksel olarak anlamlı çıkmamasının en önemli nedeninin örneklem grubunun yetersizliğinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Çalışma Bilecik ilinde yaşayan engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerle sınırlı olduğu için genelleme açısından yetersiz kalabilir. Fakat bu kapsamda yapılacak olan çalışmalara yol gösterici nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Alan yazın taramasında engelli bireylerin kendileri ve ebeveynlerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği görülmüş ancak engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireyleri çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalı inceleyen çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. Engelli kardeşe sahip bireyler ebeveynleri gibi engelli birey üzerinde sorumluluk hissetmekte ve kardeşlerinin engelli olmasının çeşitli etkilerini yaşamaktadır. Engelli kardeşe sahip bireylerle ilgili çalışmalar çoğaltılmalı ve literatüre konu hakkında katkı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abe, J.A.A., 2004, Self-Esteem Perception of Relationships and Emotional Distress: A Cross-Cultural Study, *Personal Relationships*, 11:231-247.
- Acar, M., 2009, Zihinsel ve Fiziksel Özürlü Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akandere, M., Acar, M., Baştuğ, G., 2009, Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22: 23-32.
- Akdemir, B., 2006, 6-12 Yaş Arası Zihinsel Engelli Çocukların Görsel Algı Becerilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akın, A., Yalnız, A., 2015, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54):95-102.
- Akıncı, A., 1999, Özürlü Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akkök, F., Farklı Özelliğe Sahip Çocuk Aileleri ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar, Ed. A. Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003: 121-142.
- Alparslan, N., 2016, Anne Babası Boşanmış Ergenlerin Benlik Saygısı ve Okula Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alvar, B., Isparta’ da Engelli İstihdamı ve Sorunları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2014.
- Aslan, Ç., Görme Engelliliğin Nedenleri, Ata-Aöf: Özel Eğitim-I, Atatürk Üniversitesi, 2013.
- Aslan Yılmaz, H., 2016, Bir Derleme: Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 48:79-89.
- Ataman, A., 1997, Türkiye’ de Özel Eğitime Yeni Yaklaşımlar, *Milli Eğitim Dergisi*, 136: 22-23.
- Avşaroğlu, S., 2007, Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aysan, F., Özben, Ş., 2007, Engelli Çocuğu Olan Anne Babaların Yaşam Kalitelerine İlişkin Değişkenlerin İncelenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22: 1-6.
- Ayyıldız, E., 2007, Çok Engelli Çocuklarda Erken Müdahale, *Sapiens Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3(10): 46-49.

Bacıoğlu, K., Özdemirercan, T., Uzun, Ş., Bartın İli Özürlülüğün Önlenmesi ve Özürlü Sorunlarına Yönelik Değerlendirme Araştırması, Bartın Valiliği Aile Danışma Merkezi Müdürlüğü, 2006: 23.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010, “Özürlülük Araştırmaları: Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri”. Erişim adresi: <http://www.engelsiz.hacettepe.edu.tr/belge/ozida.pdf>

Bayat, B., 2003, Bireylerin Benlik Algısı (Benlik Tasarımları) Sistemi ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü, *Kamu-İş Dergisi*, 7(2): 2-11.

Baybek, H., Yavuz, S., 2005, Muğla Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarının İncelenmesi, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 14:73-95.

Baykan, Z., 2000, Özürlülük, Engellilik, Sakatlık Nedenleri ve Korunma, *Sted Dergisi*, 9(9).

Bee, H., Boyd, D., Çocuk Gelişim Psikolojisi, (Çev., O. Gündüz), 1. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.

Berk, L.E., Çocuk Gelişimi, (Çev., A. Dönmez), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013.

Beşer, E., Atasoylu, G., Akgör, Ş., Ergin, F., Çullu, E., 2006, Aydın İl Merkezinde Özürlülük Prevalansı, Etiyoloji ve Sosyal Boyutu, *TSK Koruyucu Hekim Bülteni*, 5(4): 267-275.

Bilal, E., Dağ, İ., 2005, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Olan ve Olmayan Çocukların Annelerinde Stres, Stresle Başa Çıkma ve Kontrol Odağının Karşılaştırılması, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2): 56-68.

Bodur, S., Durduran, Y., 2009, Engellilerin Engellilikleri Dışındaki Sağlık Sorunları: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *Selçuk Tıp Dergisi*, 25(2): 69-77.

Budak, S., Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005.

Ceylan, R., 2004, Entegre Eğitime Katılan ve Katılmayan Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çağlar, D., Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, 2. Basım, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

Çelik, A., 1999, SSK Ankara Hastanesi Çocuk Psikiyatri Servisine Başvuran 9-14 Yaş Arasındaki Çocukların Benlik Kavramlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Kriz Dergisi*, 2(1): 240-246.

Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Özdemir, D., Demir, Ö.F., Sümer, H., 2006, Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi, *Klinik Psikiyatri*, 9: 116-122.

Chow, H.P.H., 2015, Life Satisfaction among University Students in a Canadian Prairie City: A Multivariate Analysis, *Social Indicators Research*, 70: 139-150.

Cicirelli, V.G., 1991, What is Meant By a Connection Between Siblings?, *Marriage and Family Review*, 16: 291-310.

Ciğerli, Ö., Topsever, P., Alvur, T.M., Görpelioğlu, S., 2014, Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Tanı Anından İtibaren Ebeveynlik Deneyimleri: Farklılığı Kabullemek, *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(3): 75-81.

Civelekoğlu, F.R., 2018, Zihinsel veya Bedensel Engelli Kardeşe Sahip Olan 8-17 Yaş Aralığındaki Bireylerin, Kardeşlerine Karşı Tutumları ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Coleman, J., Hendry, L., 1990, The Nature of Adolescence, Second Edition, London: Routledge.

Çuhadaroğlu, F., 1986, Adolesanlarda Benlik Saygısı, Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.

Darıca, N., Abidinoğlu, Ü., Tuş, Ş., Otizm ve Otistik Çocuklar, 1. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul, 2000.

Dikmen, A.A., 1995, İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/36416>

Dilek, H., 2007, Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Anne-Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dılmaç, B., Ekşi, H., 2008, Meslek Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşam Doyumları ve Benlik Saygılarının İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20: 279-289.

Doğangün, B., 2008, Türkiye’ de Sık Rastlanan Psikiyatrik Hastalıklar: Özel Eğitim Gerektiren Durumlar, *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, 62:157-174.

Dönmez, N., Bayhan, P., Artan, İ., 2000, Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Beklentileri ve Endişe Duydukları Konuların İncelenmesi, *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 11:16-24.

Dyson, L.L., 1999, The Psychosocial Functioning of School Age Children Who Have Siblings Developmental Disabilities: Change and Stability Over Time, *J Appl Dev Psychol*, 20: 253-271.

Elbozan Cumurcu, B., Karlıdağ, R., Han Almış, B., 2012, Fiziksel Engellilerde Cinsellik, *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 4(1): 84-98.

Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun (2005, 1 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 5378). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm>

Eraslan E., Koçi, Z., Ertem, E., Sancar, D., Koç, S.Ç., 2018, Çocuk Bakım Kuruluşlarında Görev Yapan Diyanet İşleri Başkanlığı Personeline Yönelik Eğitim, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Erbay, E., Engellilerle Sosyal Hizmet, Engelliliğe Genel Bakış: Kavramlar, Nedenleri, Türler ve Modeller, *Engellilerle Sosyal Hizmet* (1. Baskı), Ed.Y. Genç, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2016: 2-23.

Erdoğan, B., 2013, Evde Bakım Hizmeti Alan Özürlü Bireye Sahip Ailelerin Sosyo-Ekonomik Durumlarının İncelenerek Umutsuzluk ve Yaşam Doyum Düzeylerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Eripek, S., Zeka Geriliği Olan Çocuklar, *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Ed. A. Ataman, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003: 155-173.

Güven, Y., Özel Eğitime Giriş, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2003: 58-64.

Heppner, P.P., Anderson, W.P., 1985, The Relationship Between Problem-Solving Self Appraisal and Psychological Adjustmen, *Cognitive Therapy and Research*, 4:415-427.

Hırlak, B., Taşlıyan, M., Sezer, B., 2017, İyimserlik ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki ve Demografik Özellikler Bağlamında Algı Farklılıkları: Bir Alan Araştırması, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(1):95-115.

Kağıtçıbaşı, Ç., Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş, 13. Basım, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2012.

Kahraman, Ö., Karadayı, N., 2015, Engelli Kardeşe Sahip Olan Çocukların Engelli Kardeşleriyle Deneyimlerine İlişkin Görüşleri, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1(2): 390-408.

Kahriman, İ., Polat, S., 2003, Adölesanlarda Aileden ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6: 13-24.

Karaaslan, E., Engelli Hakları, Bekad Yayınları, Antalya, 2014, s. 4.

Karahan, T.F., Sardoğan, M.E., Şar, A.H., Ersanlı, E., Kaya, S.N., Kumcağız, H., 2004, Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18:27-39.

Kararımak, Ö., 2007, Investigation of Personal Qualities Contributing to Psychological Resilience Among Earthquake Survivors: A Model Testing Study, Unpublished Doctoral Dissertation, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Kassin, S., 1998, Psychology, Second Edition, New Jersey: Prentice Hall.

Kayhan, F., 1995, Kronik Hastalar ve Aile Dinamikleri, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 11(2):99-107.

Koca, C., 2010, Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, Dünya Engelliler Vakfı.

Koç, B., 2014, Zihinsel Engelli Çocukların Sağlıklı Kardeşlerinin Benlik Saygısı ve Okul Başarısı, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Korkmaz, A., 2008, Özel Eğitim Alan Zihinsel Engelli Çocukların Kardeşleri ile İlişkilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Köker, S., 1991, Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köksal, A., 2010, Türkiye’ de Engelli İstihdamı ve Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A., Engelli Çocuk ve Ergenlerin Hakları, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011: 34-36.

Kuru Örgün, S., 2000, Ana-Baba Tutumları ile Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ile Atılganlıkları Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kuzgun, Y., İlköğretimde Rehberlik, Nobel Yayın Dağıtım, 2002.

Küçükali, A., 2014, Engellilere Uygulanan Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi: Atatürk Üniversitesi Örneği, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1): 59-86.

Kümbül Güler, B., Emeç, H., 2006, Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(2): 129-149.

McHale, S.M., Gamble, W.C., 1989, Sibling Relationship of Children with Disabled and Nondisabled Brothers and Sisters, *Dev Psycholl*, 25(3):421-429.

Milletlerarası Sözleşme: Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2009, 14 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 27288). Erişim adresi: www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm.

Mutlu, H., 2013, Engelli Kardeşe Sahip Olan 18-30 Yaş Arasındaki Bireylerin Evliliğe Yönelik Tutumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Nazlı, S., Aile Danışmanlığı, 12. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2016: 16-63.

Nadir, U., 2013, Aile Danışmanlığı Eğitimlerinde Popüler Filmlerin Kullanımı ve Yapısal Aile Terapisi Kuramı ile Dalgaların Prensi Filminin Analizi, *Journal Of Society&Social Work*, 24(1).

Oğultürk, N., 2012, Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin, Aile İşlevlerini Etkileyen Etmenler: Çankaya Belediyesinden Hizmet Alan Aileler Üzerine Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öz, Z., 2018, Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Kaygı Düzeyi ve Başa Çıkma Stratejilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özgün, Ö., Aile ile İlgili Temel Kavramlar ve Tarihsel Süreçte Çocuğun Eğitiminde Aile, Y. Aktaş Arnas, (Ed.), *Aile Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı*, 2. Baskı, Vize Basın Yayın, 2013: 11-19.

Özgüngör, S., 2014, Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı Düzeyine Göre Kimlik Statüleri ile Başarı Yönelimleri Arasındaki İlişki, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35:33-46.

Özkan, İ., 1994, Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler, *Düşünen Adam Dergisi*, 7(3): 4-9.

Özpulat, F., Kabasakal, E., Taşdelen Baş, M., 2017, Adolescents' Opinions and Thoughts About Consanguineous Marriages: A Turkey Sample, *Journal of Human Sciences*, 14(1): 105-112.

Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S., Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar: Özel Eğitime Giriş, Karatepe Yayınları, 2002.

Özsoysal, F.S., Yurdabakan, İ., Uz Baş, A., Aysan, F., 2016, Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeğinin Genç Yetişkinlerde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Journal of Human Sciences*, 13(3): 5351-5361.

Öztürk, M., Türkiye' de Engelli Gerçeği, MÜSİAD Cep Kitapları, İstanbul, 2011.

Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik (2013, 30 Mart), Resmi Gazete (Sayı: 28603). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130330-4.htm>

Rosenberg, M., Society and the Adolescent Self-İmage, Princeton University Press, Princeton, 1965.

Saban, F., 2010, Zihinsel Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Olmayan Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Durumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Saygılı, M., Onay, Ö.A., Ayhan, M., 2017, Kişilik Özellikleri Bağlamında Yaşam Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma, *Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 5(2):61-72.

Saygılı, M., Uslu M.E., Onay, Ö.A., Akbulut, A., 2017, Yaşam Memnuniyetinin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi, I. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Öğrenci Kongresi, Konya.

Şentürk, M., Varol Saraçoğlu, G., 2013, Eğitilebilir Zihinsel, Bedensel Engelli Çocuğu Olan Annelerle Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması, *Uluslar arası Temel ve Klinik Tıp Dergisi*, 1(1):40-49.

Sezmez, T., 2018, Çevre Bilincinin Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisi: Edirne, Uzunköprü İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Sunar, D., Kentli Türk Ailelerin Üç Neslinde Annelerin, Babaların Çocuk Yetiştirme Pratikleri ve Benlik Saygısı, S. Bekman, A. Aksu Koç, (Ed.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı Bakış Açıları*, 1. Baskı, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013: 173-187.

Tarhan, N., Aile Okulu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Tatar, Y., Özürlüler ve Spor 1, Fiziksel Engelliler Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2006, Türkiye Aile Yapısı Araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlülerin Sorunu ve Beklentileri Araştırması, TÜİK, Ankara, 2010.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Eğitim Rehberi: İşitme Engelli Çocuklar, Roark Reklam ve Matbaa, Ankara, 2014.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Eğitim Rehberi: Ruhsal Duygusal Bozukluğu Olan Çocuklar, Roark Reklam ve Matbaa, Ankara, 2014.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07, İstanbul.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, DİE Yayınları, Ankara, 2009.

Tel, H., Ertekin Pınar, Ş., 2012, Ayakta İzlenen Psikiyatri Hastalarında İçselleştirilmiş Damgalanma ve Benlik Saygısı, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(2): 61-66.

Tiyek, R., 2014, Yerel Sosyal Politika Bağlamında “İş” te Engel Yok Projesi”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 66-67: 101-126.

Tukuş, L., 2010, Benlik Saygısı Değerlendirme Ölçeği-Kısa Form (The Self Esteem Rating Scale-Short Form) Türkçe Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması, Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Kocaeli.

Türkiye İstatistik Kurumu Yaşam Memnuniyeti Araştırması, (2017, 23 Şubat), TÜİK Haber Bülteni. Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27590>

Uyanık Balat, G., Akman, B., 2004, Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2): 175-183.

Vallerand, R.J., Conner, P.B., Blans, M.R., 1989, International Aging and Human Development Life Satisfaction of Elderly 24, 4: 277-283.

Vara, Ş., 1999, Yoğun Bakım Hemşirelerinde İş Doyumu ve Genel Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Varol, N., Aile Eğitimi, 2. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara, 2006.

Veenhoven, R., The Study of Life Satisfaction, *A Comparative Study of Satisfaction with Life in Europe*, Ed. W.E. Saris, R. Veenhoven, A.C. Scherpenzeel, B.A. Bunting, Eötvös University Press, 1996:11-48.

WHO, 1980, *International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps*, Geneva: World Health Organisation.

World Health Organization, World Report on Disability 2011. Erişim adresi: https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/accessible_en.pdf

Yanlıç, N., 2011, Oturarak Voleybol Oynayan Engelli Sporcularda Benlik Saygısı, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ,

Yavuz, E., 2017, Sağlık Çalışanlarının Benlik Saygı Düzeylerinin Ölçülmesi: Özel Hastanede Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yavuzer, H., Anne-Baba Çocuk, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989: 41-43.

Yavuzer, H., Anne-Baba Çocuk, 25. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2014: 39-62.

Yavuzer, H., Çocuk Eğitimi El Kitabı, 32. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015: 56.

Yıldırım, S.H., 2007, Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Aile Yüklenmesi, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 11(2): 1-7.

Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı, 11. Baskı, Özgür Yayın-Dağıtım, İstanbul, 1989, s. 101.

EK 1: Sosyodemografik Veri Formu

Cinsiyetiniz : Kadın () Erkek ()

Yaşınız:.....

Medeni durumunuz : Bekar () Evli () Diğer:

Yaşadığınız yer : İl Merkez () İlçe () Belde/Köy ()

Kardeş sayınız (Siz dahil):.....

Kaçıncı çocuksunuz? :.....

Engelli kardeşiniz var ise;

Cinsiyeti : Kadın () Erkek ()

Yaşı:.....

Medeni durumu : Bekar () Evli () Diğer :

Kaçıncı çocuk :.....

Engel durumu : Doğum öncesi () Doğum sırası () Doğum sonrası ()

Engel türü : Bedensel () Zihinsel () Ruhsal ve Duygusal ()

Süreğen () Görme () İşitme () Dil ve Konuşma ()

Engel oranı : %50'nin altı () %50'nin üstü ()

Ağır engelli : Evet () Hayır ()

Şu an yaşadığı yer : Sizinle birlikte yaşıyor () Başka bir yerde kalıyor ()

Anneniz sağ mı? : Evet () Hayır ()

Babanız sağ mı? : Evet () Hayır ()

Ailenizin aylık toplam geliri yaklaşık olarak kaç TL'dir?

2500 ve altı () 2500-5000 () 5000-7500 () 7500 ve üstü ()

EK 2: Yaşam Memnuniyeti Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı(x) koyunuz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Bazen Katılmıyorum	Kararsızım	Bazen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Hayatımdan memnunum.							
2	Yaşamımı dolu dolu yaşıyorum.							
3	Yaşamımı bir bütün olarak değerlendirdiğimde hedeflerime ulaşamadığımı görüyorum.							
4	Yapmak istediğim her şeyi yapamadığım için yaşamımdan memnun değilim.							
5	Yaşamımda şu anda her şey yolunda gidiyor.							

EK 3: Benlik Saygısı Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (x) koyunuz.	Çok Doğru	Doğru	Yanlış	Çok Yanlış
Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.				
Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.				
Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.				
Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği gibi bir şeyler yapabilirim.				
Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.				
Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.				
Genel olarak kendimden memnunum.				
Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.				
Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.				
Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.				

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Ceyda YAMAN

Doğum Tarihi / Yeri: 16.10.1993 / Bilecik

Eğitim Durumu:

Mezun olduğu üniversite:

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans (2018-Halen)

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Önlisans (2013-2016)

İzmir Üniversitesi Psikoloji Lisans (2011-2015)

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

İngilizce – Orta

İş Deneyimi:

Bilecik Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü – Psikolog (2016-Halen)

Altunizade Mahallesi Haluk Türksoy Sokak No:14 34462 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI**

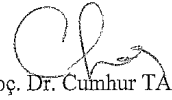
SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2018/623

25/05/2018

**Dr.Öğr.Üyesi Meltem NARTER
(Ceyda Yaman)**

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 23/05/2018 tarihinde yapılan 06 No.lu toplantısında ““Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerde Yaşam Memnuniyeti ve Benlik Saygısının İncelenmesi” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhur TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı